

76.

H Í R L E V É L

2016. január

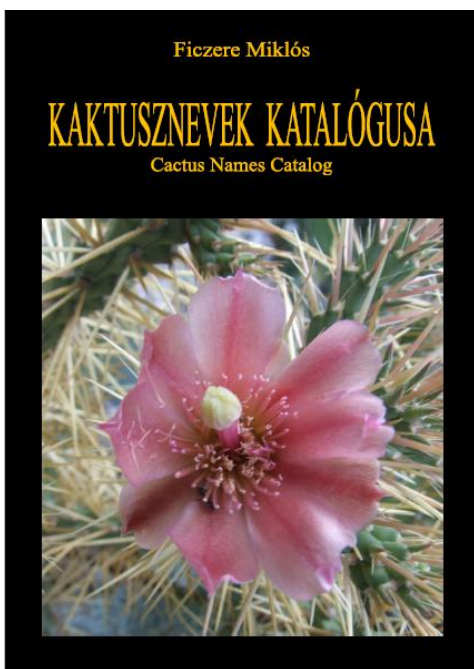
Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület Internetes Újságja

KAKTUSZNEVEK KATALÓGUSA

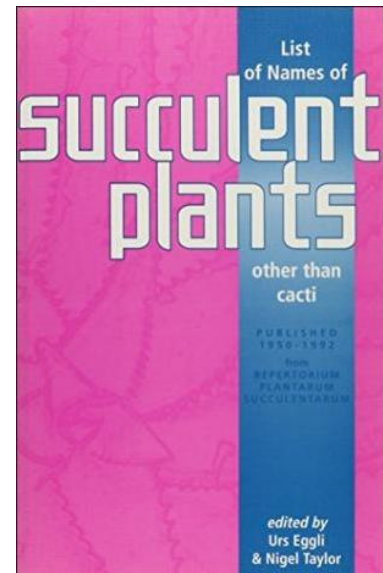
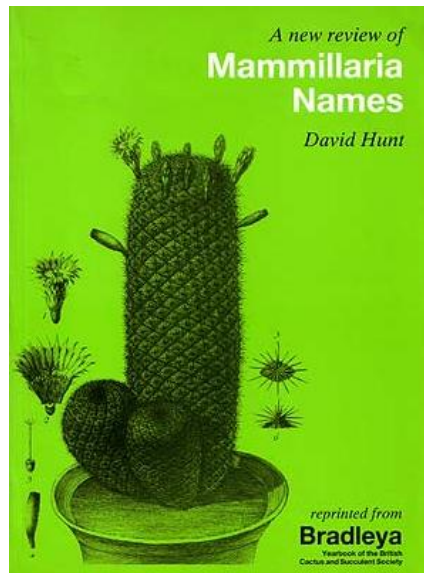
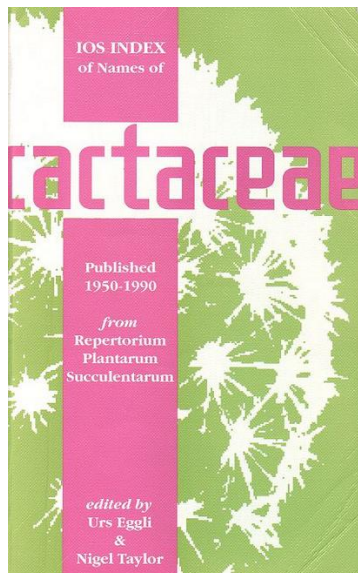
KÖNNYEN ÁTTEKINTHETŐ ADATBÁZIS MINDENKINEK

Írta: Ficzere Miklós

E hírlevélben olvashatók Fábrián László: A botanikai nevek keletkezése és a taxonok elnevezésének életképessége című írásában a következő sorok: (...) *milyen izgalmas tevékenység kutakodni az elnevezések, felvételek között, hogy kedvenciünket ellássuk pontos botanikai megnevezéssel (...)*. Való igaz, ha birtokunkba kerül valamilyen növény, a legtöbb ember szereti megtudni a nevét. Ha nem ismerjük tisztességes nevét, vajon hogyan ismerhetnénk meg a tartási körülményeit, vízi-, talaj-, tápigényét? Amit az előző tulajdonos elmond, az rendszerint nagyon kevés. A kaktuszgyűjtőknél ez fokozottan igaz. Egy vérbeli gyűjtő már az élőhelyére, a rendszertani besorolására, nevének jelentésére és sok más egyébre is kíváncsi. A növény nevének eldöntése, kiválasztása bizony elég nagy és kitartó kutakodást igényel, mivel több, ma érvényesnek tartott rendszertan közül is lehet választani. És ez mind különböző. Az egyik szerzője azt mondja, selejtes könyvet adott ki, a másik szerző szerint az a jó, amit leírt, a harmadik több igen

neves botanikus kert igen neves botanikusai által létrehozott Cactaceae rendszertan, amely az interneten is megtekinthető. Láthatjuk, eléggé bonyolult dolog eligazodni a nevek tömegében, arról nem is beszélve, hol kutakodjunk. Ezt a kutakodást lenne hivatott megkönnyíteni könyvem, a Kaktusznevek katalógusa, amely minden, valahol megjelent kaktusznevű gyűjteménye 564 oldalon. Egy növény családon belüli rendszertani állapotokra utalhat az előforduló nevek mennyisége az elfogadottnak vélt fajok számához viszonyítva. A *Cactaceae* ilyen vonatkozásban is kivételes a többi növény családdal összevetve, mivel az utóbbi években megjelent rendszertani összefoglalókban az „elismert” fajok száma 1400-2000 között váltakozott szerzőtől függően. A családhoz tartozó minden rendű taxonómiai rangot figyelembe véve a nevek száma ebben a munkában 29.168. A *Cactaceae*-ba tartozó nevek összefoglalására, összegyűjtésére több kísérlet is történt az elmúlt évtizedekben. D. Hunt a *Mammillaria* nemzetségben fellelhető neveket publikálta 1987-ben, a kiadvány címe: *A new review of Mammillaria Names*. Később, 1991-ben jelent meg az *IOS Index of Names of Cactaceae - Published 1950-1990 from Repertorium Plantarum Succulentarum* című kiadvány Urs Egglé és Nigel Taylor szerkesztésében, amely az 1950 és 1990 közötti időszakban képződött neveket tartalmazta. A *Bradleya* évkönyvben 1996-ban kezdődött el az *Opuntia* nevek közlése részletekben több éven át *Opuntia Index* címen. Szerzője Roy Mottram. A kaktuszoktól eltérő egyéb pozsgásnövények neveit is külön könyv tartalmazza az Urs Egglé és Nigel Taylor szerkesztésében 1994-ben megjelent *List of names of succulent plants (other than cacti)*. A kiadványok csak pénzért vásárolhatók meg, digitálisan szabadon hozzáférhető változatuk nincs. A képeken a címlapok láthatók. A *Cactaceae* összes taxon nevét összefoglaló könyv formátumú munka mind a mai napig nem jelent meg. Az utóbbi időben számos tudományos igényű internetes portál is kialakította a *Cactaceae* nevek adatbankját, közülük néhány: *The International Plant Names Index*, *LLIFLE - Encyclopedia of living forms*, *Tropicos*, *The Plant List*, *Global Names Index*, stb.

Ezek mindegyike a növényvilágban létező minden tudományos név összegyűjtésére irányuló kísérlet. Olyanok is akadnak, ahol a nevekhez bizonyos pénzösszeg megfizetése után lehetséges hozzájutni. Az említett honlapok a *Cactaceae* családban vagy több, vagy kevesebb nevet sorolnak fel, mint amennyi a *Kaktusznevek katalógusában* megtalálható. A többet felsorolók jellegzetessége, hogy egy nevet többször is említenek. Eerre példa a következő:

- Nopalea karwinskiana*
- Nopalea karwinskiana* (Salm-Dyck) K. Schum.
- Nopalea karwinskiana* (Salm-Dyck) K. Schum.
- Nopalea karwinskiana* (Salm-Dyck) K. Schumann (1898)
- Nopalea karwinskiana* (Salm-Dyck) K. Schum.
- Nopalea karwinskiana* (Salm-Dyck) Schumann
- Nopalea karwinskiana* F.A.C. Weber
- Nopalea karwinskiana* F.A.C. Weber in Bois
- Nopalea karwinskiana* K. Schum.

A különbséget a taxon név utáni kiegészítés változása és annak karakter hiánya vagy többlete jelenti. Ily módon a *Nopalea karwinskiana* kilenc névnek számít. Az ehhez hasonló példák sorát szinte vég nélkül lehetne sorolni. Ezt a gyakorlatot a *Kaktusznevek katalógusában* mindenképpen kerülni kellett, ezért egy név valóban csak egy névnek számít, egy-két ritka kivételtől eltekintve. Van amikor a név írásában kevés eltérés található, de ez már két névnek számít, pl. *Pereskia calandriniaefolia* Link & Otto ex Salm-Dyck, *Pereskia calandriniiifolia* Hort. ex K. Schum.

A különböző névgyűjtemények átvizsgálásakor kiderült, mindegyikből hiányzott olyan név, amely a *Kaktusznevek katalógusában* megtalálható. Ezért elmondható, ez a gyűjtemény a legteljesebb, de természetesen nem nevezhető 100%-ban teljesnek, mivel a nevek összegyűjtése óriási szakirodalmi kutatómunkát igényel. Szinte kizárt minden *Cactaceae*-vel foglalkozó szakirodalom áttekintése, nem beszélve a kereskedők növény- és maglistáiról. A katalógus az említettek miatt nem készülhetett a teljesség igényével, de az elmondható, hogy 2014 végéig közlésre került és tudományosnak szánt nevek 97%-a minden bizonnyal megtalálható.

Mire használható a Kaktusznevek katalógusa?

1. Új taxon névadásakor ellenőrizhető, létezik-e az elnevezésre szánt új név, vagy vannak-e hasonló nevek, amelyek zavaróak lehetnek a hasonlatosság miatt.
2. Ellenőrizhetők a már meglévő taxonómiai rangok.
3. Megállapítható egy név rendszertani elfogadottsága a Hunt-féle rendszerezésben.
4. Megállapítható a Hunt-féle rendszer nemzetségen belüli csoportosítása.
5. Szakgyűjtemények összeállításához eldönthető a szükséges taxonok beszerzése.
6. Eldönthető a kaktusznevek írásának helyessége.
7. Megállapítható az adott taxon leírójának, szerzőjének neve.
8. Az egyenlőségjelek mentén eljuthatunk az adott taxon jelenleg érvényes besorolásához. Ez azonban korlátozott lehetőség a gyakori taxonómiai változások miatt.
9. Segítséget ad rendszertani, nevezéktani és besorolástani kutatásokhoz.

Magyarázat a Kaktusznevek katalógus használatához

Külön fejezetben található az eddig leírt nemzetségek, a faj feletti taxonok, a faj alatti taxonok (ide tartoznak a nemzetségen belüli fajok közötti hibridek is), a hibridnemzetségek és a hozzájuk besorolt hibridek A taxonok abc rend szerint következnek, és ezt a rendet követik a könnyű áttekinthetőség érdekében a taxonómiai rangot jelentő rövidítések is, azaz f. (*forma*) cv. (*cultivar.*), subsp. (*alfaj*) stb, tehát ezek nem a taxonómiai rang fokozatában következnek. A taxonómiai rangok rövidítésében lehetnek eltérések. Formát jelent a f, fo, alfajt az ssp, subs. és subsp., változatot a v., var. rövidítések. Ahol a kultivárnév után a leíró neve is szerepel, ott a félreértések miatt a cv. rövidítést és az aposztróf jelt is meg kellett hagyni, mivel e nélkül a leíró neve úgy is értelmezhető, mintha az hozzátartozna a kultivárnévhez. Pl.: *Mammillaria* cv. 'Freaky' G. D. Rowley vagy *Mammillaria* cv. 'Milli' Lodé. Aposztróf elhagyása nélkül a cv. így olvasható: *Mammillaria* cv. Milli Lodé. Nem kerültek felvételre az *Opuntia* sp. jellegű és a nemzetségnévvel plusz valamilyen földrajzi névvel jelölt nevek sem. A Kaktusznevek katalógusa a hibrideket sem tekintette mostoha gyerekeknek, hiszen a hibridekkel tekintélyes botanikusok, biológusok és gyűjtők foglalkoznak. Példaként néhány taxon szolgáljon bizonyággal: *Disocactus* × *hybridus* (P. C. van Geel) Barthlott, *Disocactus* × *mallonii* (Otto & A. Dietr.) Barthlott.

The image shows two pages from the 'Cactus Name Catalog'. The left page (numbered 16) contains entries for *Disocactus* species and hybrids, such as *Disocactus* *hybridus* and *Disocactus* × *mallonii*. The right page (numbered 17) contains entries for *Disocactus* *hybridus* and *Disocactus* × *mallonii*. The entries include author names, dates, and sometimes brief descriptions or references.

Egyéb jelzések:

Név : -- : a nemzetséghez nincs taxon sorolva.

Syn: -- : szinonima nincs.

Kaktusznevek katalógusa tartalomjegyzéke

Bevezető	3
Statisztika a nemzetségekhez sorolt taxonokról	
<i>Infrageneric names statistic</i>	6
Nemzetségek	
<i>Generic names</i>	14
Fajok és faj alatti taxonok	
<i>Specific and infraspecific names</i>	27
Hibrid nemzetségek és egyéb hibrid taxonok	
<i>Nothogenera, chimaera nothogenera and other hybrid names</i>	507
Epikaktusz hibridek	
<i>Epicactus hybrids</i>	519
Faj feletti egyéb taxonok	
<i>Intrafamilial and infrageneric names</i>	537

HUNT-RENDSZER MINDENKINEK

A **Kaktusznevek katalógusa** lehetővé teszi mindenki számára a Hunt-féle rendszer megismerését, véleményezését, alkalmazását, mivel a Hunt-rendszerbe sorolt taxonok **világosbarna** színnel jelöltek, amely az elfogadott szinonimákra is vonatkozik. Az elfogadott fajnév kövér betűvel szedett. Az ideiglenesen elfogadott fajok, mert ilyenek is vannak Hunt rendszerében, kövér, dőlt betűvel szedettek.

Kaktusznév (Cactaceae names) statisztika

Nemzetségek - Genus names.....	451
Faj feletti egyéb taxonok.....	975
Fajok és faj alatti taxonok - Specific and infraspecific names.....	25.464
Hibridnemzetségek - Nothogenera, chimaera nothogenera.....	273
Hibridnemzetségekhez sorolt taxonok - Other hybrid names.....	196
Epikaktusz hibridek - Epicactus hybrids.....	1.809
Cactaceae taxonok összesen.....	29.168

A *Kaktusznevek katalógusa* elsősorban a Magyarországon élő kaktuszgyűjtőknek íródott, de bárki könnyen használhatja. Hasonló kiadványra Magyarországon, de világszerte sem volt még példa. A szerző az eredetileg elképzelt papíralapú, könyvformátumú kiadást elvetve a *Kaktusznevek katalógusa* digitális, pdf formátumú, ingyenes és mindenki által könnyen hozzáférhető kiadása mellett döntött. Kívánom, minden kaktuszokkal foglalkozónak legyen segítségére! Egyben kérem, minden nevet küldjenek meg részemre, amely a Kaktusznevek katalógusában nem található.

A *Kaktusznevek katalógusa* olvasható, letölthető honlapunkról az alábbi linkről:

[Ficzere Miklós;Kaktusznevek katalógusa - Cactus Names Catalog](#)

*Ficzere Miklós, Debrecen, Kétmalom u. 6.
ficzere.miklos@gmail.com*

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület Magtára

Kéri és várja, hogy Tisztelt Olvasóink magadományaikkal a korábbi évekhez hasonlóan szíveskedjenek elősegíteni a 2014/15. évi magakciónk sikerét. A magvak lehetnek kaktuszok, egyéb pozsgás növények (sedumok, kutyatejfélek=Euphorbia, stb.), sziklakerti, alpesi, egyéb lágyszárú növények magvai. Az adományozott magvak eladási listáját honlapunkon közzé tesszük, amelyből bárki tetszése szerint rendelhet. Az értékesítésből származó bevételt teljes egészében a Debreceni Pozsgástár előállítási költségeinek fedezetére fordítjuk. Bővebb információ honlapunk linkjére kattintva:

<http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/mkpt/az-mkpt-magtara>

A magvakat a következő címre küldjék:

Nagyházi Tünde, 4556 Magy, József Attila út 49. Tel: 06-70/323-0308

E-mail: n.tunde73@gmail.com

Adományait előre is köszönjük, és külön köszönetünk, ha a magvakat megtisztított, felhasználásra kész állapotban küldik meg a fenti címre.

Hírleveleink tartalomjegyzéke

A Hírleveleink tartalomjegyzéke honlapunkon elérhető a következő linken:

<http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/a-hirlevelek-interneten-kozolt-cikkei>

A növények mozgásjelenségei

2. rész

Összeállította és írta: Szabó Gábor

Előszó: A kaktuszgyűjtők részéről sokszor hallhatók a következő kérdések: A kaktuszom miért görbül el egy adott irányba? Miért növekszik egyik oldala jobban, mint a másik? A kövirózsáknál nyáron miért nyúlnak meg a hátsó levelek? Sérülés hatására miért keletkeznek oldalsó hajtások? A virág miért nyílik éjszaka? Miért növekednek a gyökerek felfelé is? A kérdéseket még lehetne sorolni. Szabó Gábor alábbi írásából mindezekre választ kaphatunk, ha türelmesen, nyugodtan végig olvassuk, és megfelelő „tropizmussal” rendelkezünk a befogadásra. Nem könnyű olvasmány, tömör, de a végén megfeythetők azok a „titkok”, amelyek eddig megválaszolatlanul maradtak.

Ficzere Miklós

Példák, kompletálás és személyes vélemény egyes részletekről

Úgy 1950 körül 13-14 éves lehettem. Kolozsváron volt egy "Új Idők" nevű mozi. Itt mindenféle rövid filmeket vetítettek megállás nélkül, reggeltől délig, és újra ugyanazokat déltől késő estig. Egy szériában különböző filmek voltak. Mikor a jeggyel bementél, vagy délig, vagy estig bent maradhattál, és hideg időben jó fűtés volt. Ha pontosan emlékszem minden szovjet film volt, dokumentum, rajz, mese és tudományos jellegű. A világháború után, nekünk akkor minden nagyon jó és érdekes volt. Az operációs filmekben minden mozzanatot, vágást, varrást mutattak. Én akkor egyes filmeket annyiszor láttam, hogy például meg voltam győződve, hogy egy vakbél operációt el tudnék végezni. Általában olyanok voltak a filmek, hogy lekötötték az emberek figyelmét, de egyeseken érzett, amit én gyermekként nem észleltem akkoriban, hogy "A világ legnagyobb törpéje a Szovjet törpe." Akkor még a filmekben román, magyar feliratozás volt. E bevezetés után jöjjön a lényeg, és majd kiderül a bevezetés értelme.

A geotropizmus

A geotropizmus példái állandóan körülvesznek minket. Olyan megszokott dolog, hogy általában észre sem vesszük, nem is figyelünk fel rá. A növények mindig vertikálisan nőnek a horizontális talajszinthez viszonyítva. Vagy másképp megfogalmazva a növény törzsének tengelye egybe esik a Föld központja felé haladó tengellyel (1. kép). Csak ennek a növekedési folyamatnak legtöbbször nincsenek biztosítva a külső körülményektől az optimális feltételek. Elsősorban hegyvidéken sok helyen a talaj lassan, de csúszik a völgyek felé, magával víve a facsemetét. Ebben az esetben a csemete tengelye kissé megdől a völgy felé. A növekedő rész viszont mindig felfelé negatív geotropikus inger szerint fog nőni. A növény egy gyenge ívben meggörbült testet, törzset növeszt (2. kép). Egy másik gyakori eset. A kaktuszokra jellemző, amikor a növény

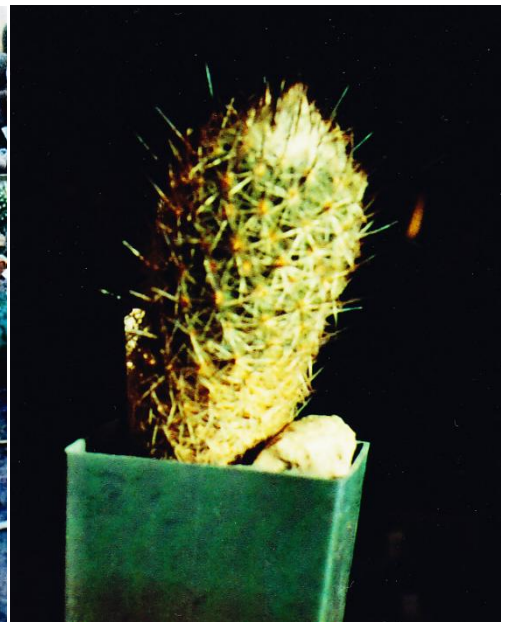
1. kép

2.

3.

4.

felső része sokkal szélesebb lesz, mint a rögtön talaj feletti. Ez a rész nehéz is lesz, és oldalt elhúzza a növényt, kényszerítve, hogy elfeküdjön a talajon (3. kép). Ilyen növények esetében első perctől vigyáznunk kell arra, hogy idősebb korban a növény el tudjon feküdni. Az első periódusban egy nagyobb kavicsal megtámasszuk (4. kép), vagy egy "cövekkel" megtámogatjuk (5. kép). A vékonyzárú növényeket már nagyon korán meg kell "támogatni" (6. kép), vagy kell biztosítani a lehetőségét az elfekvésre vagy a lecsüngésre. A lecsüngő növényeknek a növekedő része mindig felfelé nő (7. kép). A növekedő rész súlya folyamatosan lefelé egyenesíti a csüngő részt, és növeli annak lefelé csüngő hosszát.

5.

6.

7.

Vannak olyan növények is, amelyek már fiatal korukban is csak elfeküdve tudnak megmaradni és normálisan nőni (8. kép). Néha megesik, hogy egy növénydarabnak nem tudjuk, melyik az alsó és melyik a felső része, legtöbbször hosszú, egyenes elvágott darabok esetében. Ha

8.

véletlenül a felsőrészával ültetjük földbe, lényegében nem történik katasztrófa. Egyszer csak a földfeletti részen gyökerek fognak megjelenni, lefelé, a föld felé nőve. Ha elég sokáig nem bolygatjuk a növényt, egyszer csak az eredeti beültetett növénydarab mellett megjelenik egy látszólag új növény (9. kép). Hagyjuk az új növényt jól megnőni, és csak azután vegyük ki a földből, és világosan fogjuk látni mi történt (10. kép). A geotropizmus 100%-osan érvényesült. A földfeletti alsórészből növő gyökerek a föld felé nőnek, legyökereznek, és a földalatti felsőrész hajtást növeszt, mely felfelé görbülve kinő a föld alól. A valamikori "felsőrészből" növő hajtásrész egy idő múlva a föld fölé kibújó rész alsórésze lesz, és gyökereket is fog hajtani. Természetesen, ha ezt a furcsa növéialakú növényt kivesszük a földből, látjuk mi a helyzet. A nekünk és a növénynek megfelelő helyen elvágjuk, majd most már megfelelő módon földbe ültetve, normális növesű növényünk lesz. Normális körülmények közt minden növény gyökérszete pozitív geotropikus hatás szerint növekszik. A geotropikus hatás alatti, lefelé növekedő gyökerek különböző módon vastagodnak meg. A legtöbb esetben és a legtöbb gyűjtő, nem nagyon vigyáz, hogy biztosítsa a gyökerek megfelelő lefelé és vízszintes átmérőbeli növekedését. Nem nagyon hibáztatom őket. Kíváncsi vagyok, hogy a volt szocialista tábor országaiban élő gyűjtők hány százaléka találkozott a 11. képen látható cserepekkel. Még ezek se a legmegfelelőbbek, de egy ideig jól szolgálnak. Nem tudom hol szerezhetőek be, nekem a lányom veszi a mozgó, utcai árusoktól.

9.

10.

11.

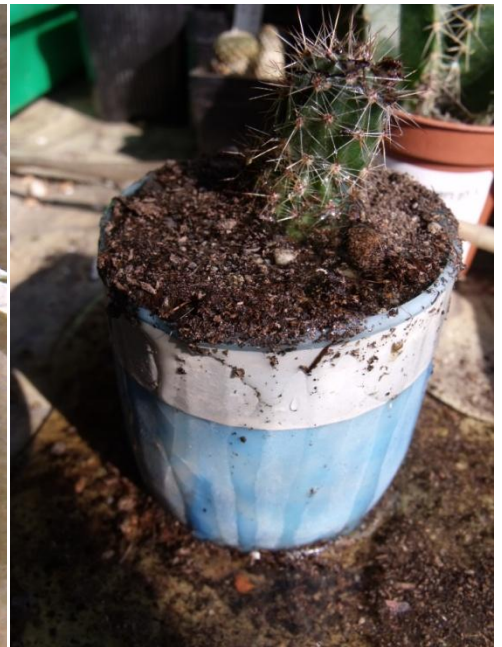
Sajnos, ha nem tudunk megfelelő méretű cserepeket biztosítani növényeinknek (12. kép), akkor ezek úgy fognak mindig nőni, mintha szélességben és magasságban is mindig *fűzőben* nőnének, amit igyekeznek szétrepeszteni (13. kép), és ha a cserepet szétrepesztés ellen megerősítjük, a

12.

13.

14.

fűző hatás csak megmarad (14. kép). A gyökerek, melyeknek *állandóan növekedni kell*, az edény fala mellett fognak tekeredni (15. kép), és legfőbbképpen "angolkóros" formában, megnyomorítva (16. kép), ami semmi esetre nem lehet megfelelő a növényeknek, mert ők is éreznek, érzik a nyomorúságot, fájdalmat, és nem felejtnek.

15.

16.

A fototropizmus

A fototropizmus sajnos sok problémát okoz nekünk a fototropizmusra érzékeny növények tartásában. Nagyon sok kaktuszunk a két téritő közötti területeken őshonosak. Ezeken a vidékeken nyugodtan úgy vehetjük, hogy a napsugarak vertikálisan érik a talajt, és a növényzetet, míg nálunk a 45. szélességi fokon a napsugarak talajhoz viszonyított beesési szöge 45° . Ezért a napfény a növényeinket nem a növekedő csúcsi részen érik a legnagyobb intenzitással, energiával, hanem csak a növény testének egyik oldalán. Ez a helyzet a napfényre, a fototropizmusra érzékeny növények szempontjából nem megfelelő. Ezek a növények a napfény felé hajolva fognak nőni (17., 18. képek). Ennek két hátránya van. Ferdén nyúlva a Nap felé oldalt

17.

18.

túlnövik a cserép szélét, tehát nagyobb helyre van szükségük. Egy idő után a felső növekedő rész olyan nehéz lesz, hogy eldűtheti a cserepet, vagy ha idejében intézkedünk és van helye, elfekszik a polcon, vagy "karóhoz" kell kössük (3., 5., 6. kép). Egyes növények természetes növényi formájuk szerint "ferde fejűek" (19. kép), azaz úgy növesztik a felsőrészüket, hogy az úgynevezett növekedési csúcsuk teljesen ferde lesz, egészen a vertikális síkig (20. kép). Később talán az igazi növekedési központjuk csak a virágképzés és terméshozás központja marad, mert a ferde fej miatt a test feljebb nőtt a növekedési csúcsnál, és ez a felső rész fog felfelé és vastagságban is nőni, ahogyan a 20. képen ez nagyon jól megfigyelhető.

19.

20.

Sok helyen a kaktuszok állandóan üvegházban vannak tartva. Léteznek olyan "kereskedelmi" célokra termelők, akik az üvegház tetőrésze alá egy halványszürke, zöldes műanyag fóliát

szerelnek. Ez a fólia egy egyenletes vertikálisan felülről jövő fényt biztosít a növényeknek. A növények gyorsabban egyenesen felfelé nőnek ez által. Ezek a növények direkt napfényt sohasem kapnak, de azok a növényfajták, amelyek "ferde fejűek" kéne legyenek, mégsem nőnek ferde fejjel (21. kép). Sok esetben a napárnyékbeli részről növő bimbó egész méretében görbén a Nap felé hajolva nő (22. kép), az egész cserépben csak a Nap felőli részen nyílnak a virágok (23. kép), mert minden virágzó ág és bimbó a Nap felé nő.

21.

22.

23.

A kaktuszok között is vannak, melyek direkt Napot nem kívánnak, és amelyek "csak" világos, de a direkt napfénytől védett helyet szeretnek, és csak ott nőnek és virágoznak megfelelő módon. Ezeknek talán úgy is mondhatjuk, hogy "aljnövényzeti vagy fán lakó" kaktuszok. Ilyenek például a Rhipsalisok (24. kép), Epiphyllumok, Phyllocactusok (25. 23. kép).

24.

25.

A direkt Napot igénylő növények, ha hosszabb ideig nincsenek napon, olyan változásokon eshetnek át, hogy "felismerhetetleneké" változnak. A hosszú ideig fény nélkül tartott növények etiolált állapotba jutnak, azaz elvesztik normális zöld színüket (26. kép). A növekedő zónában már látszik az etiolálódás. Halványzöldek, sárgászöldek lesznek. A színváltozással együtt jár a növekedőrésznek a leggyengébb fény irányába is való növekedése és a test nagymértékű elvékonyodása, legyengülése (27. kép), a ritka, gyenge tövisezettségű hajazat kialakulása (28. kép). Az egész növény gyenge, tartás nélküli, pusztuló állagúvá változik. Az etiolált növényi részek minden fényhatásra nagyon érzékenyekké válnak. Egész rövid ideig tartó fényhatás komoly égési károkat okozhat. Ezek a változások nem tűnnek el soha. Ha nagyon vigyázva az

26.

27.

28.

etiolált növényt újra normális fény mennyiséghez szoktatjuk, újra normális színű lesz, megkeményedik az állaga, újra normális formával fog növekedni, de az etiolált résznek a formája, hajzata, tövisezettsége véglegesen megmarad. Újra szép növényünk csak akkor lesz, ha megvárjuk az új normális rész kifejlődését, és a csúnya deformáltat eltávolítjuk. Vannak olyan magas növésű kaktuszok is, melyek "érzéketlenek" a fototropikus ingerekre (29. kép). A képen látható magas növények évek óta nyáron szabadban vannak, a rájuk eső napfény beesési szöge kb. 45° és mégsem "hajlanak" a fényforrás felé, megmaradtak vertikálisan növekednek.

29.

30.

földtől megszabadított gyökerekkel Napra tesszük, fektetve, hogy a sérült részek beszáradjanak. Ilyenkor a növénytest vékonyabb, gyengébb részei a fototropizmus hatására a Nap felé hajlanak, és növekedésnek induló gyökerkezdemények a föld felé kezdenek nőni (30. kép). Ilyen esetekben a növényt a gyökereivel ültessük normálisabb helyzetbe, még akkor is, ha a földfeletti rész a cserépben lévő talajra fog feküdni (31. kép). Rövid időn belül az "elfeküdt" növény kiegyenesedik, és normálisan növekszik (32. kép).

A sűrűn növő növények, mint az erdők fái, egyenesen nőnek fölfelé. Ezeknek a fáknak nincs lombkoronájuk csak a legfelső részükön, ahol kapnak napfényt, és amelyek részeik egymás ellenében versenyeznek a jobb helyért, ahol több napfényt kapnak (1. kép) háttere. Ezek a növények a Nap felé nem tudnak elhajolni, csak az erdő széli fák, mert a többi árnyékolja egymást, ezért egyenesen nőnek fölfelé a több napsugár felé. Ez a tulajdonság gazdaságilag nagyon előnyös, mert egyenes, iparilag jól felhasználható nyersanyag a megfelelően kezelt erdő. Hajtásokat, elvágott növénydarabokat, átültetéskor a földből kivett növényt

31.

32.

A hidrotropizmus

Úgymond a régmúlt időkben, amikor csak égetett agyag cserepeink voltak, az a nézet járta, hogy a cserépben lévő föld nedvessége a porózus cserepfalak felé vándorol, ahonnan kijut a levegőbe, és így a cserép mellett több tápanyag rakódik le, ami a vízzel nem tud a cserép anyagán átjutni a külvilágba. A nedvességét veszítő talajban a gyökerek a pozitív hidrotropikus inger hatására a nedvesebb fal felé nőnek, majd a falba ütközve a fal mellett, állandóan kifelé igyekezve, de nem tudva kijutni, csak körbe-körbe nőnek. Ebben volt valami igazság is. Ma, mikor már majdnem különlegesség számba megy, ha növényt agyag edényben látunk valahol. Ugyanez a helyzet a műanyag cserepek esetében is. Ahogy már fentebb írtam, a gyökerek helyhiányában nőnek körbe-körbe a műanyagcserep fala mellett (15. kép). Viszont régen is, és ma is vannak gyökerek, amelyek tényleg pozitív hidrotropikus inger hatására a hosszabb ideig bőven nedvesebb pontok felé nőnek. Ezek a pontok a cserép alján találhatóak, mint az öntözéskor

33.

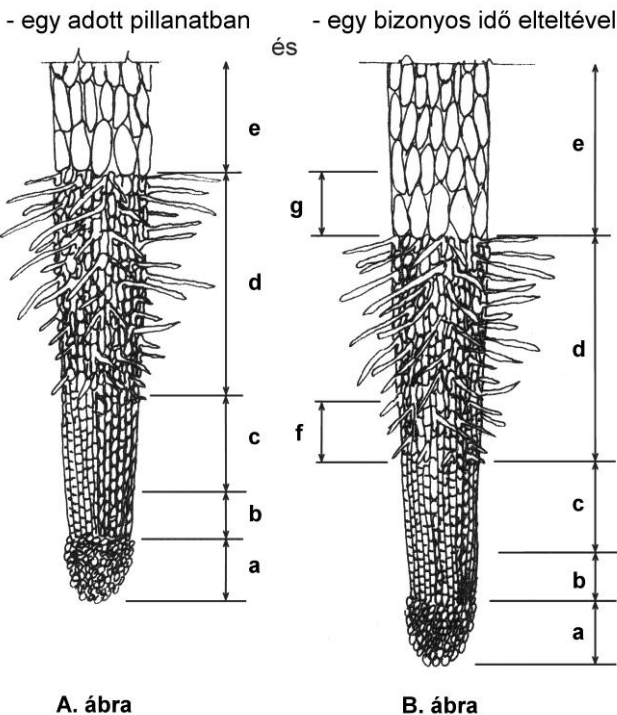
feleslegként keletkező vízmennyiség kivezetésére szolgáló nyílások, melyeken a gyökerek ki is nőnek a cserépből (33. kép). Ha szerencsénk van, egy ideig a folyadékot felfogó tálban még bőven találunk vizet. Most lássuk, mi történik egy műanyagcserépben lévő földben. Akár van növény a cserépben, akár nincs, a fentről jövő öntöző víz fentről szivárog lefelé, és ha bőven van víz, a felesleges vizet kivezető nyíláson ennek egy része eltávozik. Ahogy az első csepp víz a talaj felső rétegeibe jut, ott elkezd feloldani a talajban lévő vízben oldódó tápanyagokat. A víz most már a benne oldott tápanyagokkal folytatja útját lefelé, és addig oldja ki a táplálékot a talajból, amíg talál, vagy amíg a víz oldóképessége nem telítődik. Amikor a tápanyagot tartalmazó víz növénygyökerekkel találkozik, ezek a táplálékkal telített vizet, vagy legalább is

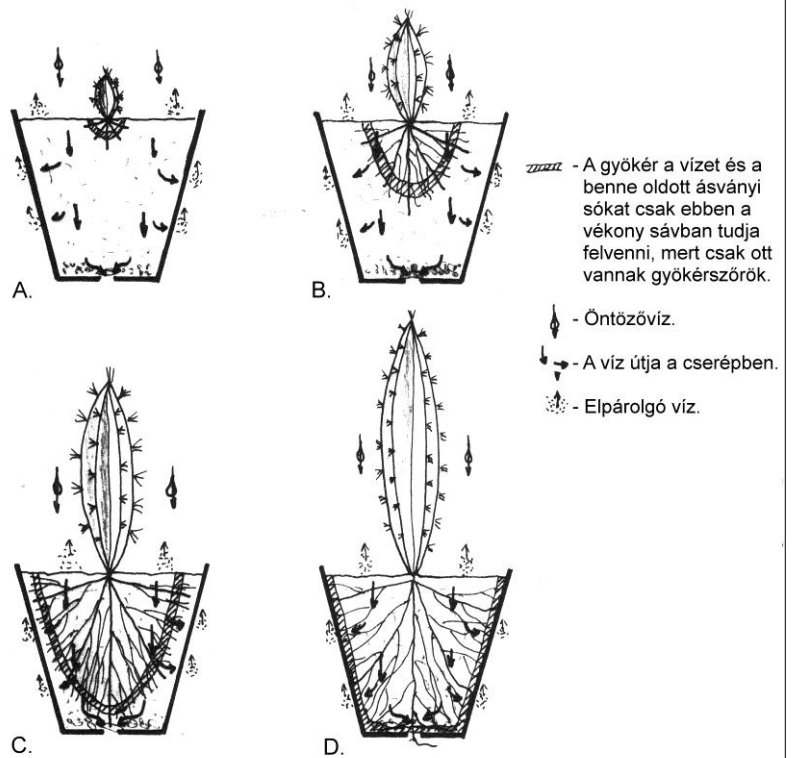
34.

egy részét felszívják, kivonják a talajból. Egy bizonyos ideig tartó öntözés után, ha a vízhez nem adunk "tápszert", az öntöző víz nem talál már tápanyagot a cserépben lévő talajban, amit kioldhatna, elszállíthatna a növény gyökeréig, ahol a növény felszívja, hogy legyen miből építkezzen, és élje normális életciklusait. Nem tartozik a tropizmusokhoz, de egy pár szóban erről is kell itt írni. A növekedő gyökerek csúcsán van egy úgynevezett gyökérszőrövezet, melyen található a gyökérszőrök, melyek képesek a földből a vizet a benne oldott nyers tápanyagokkal felvenni (34. kép). E gyökérszőrövezet hossza pár mm-től maximum 30 cm-ig terjed, és egy övezet élettartalma 14 nap. A gyökérszőrök élettartalma rövid, 4-5 nap. Tehát az a gyökérszőröcske, amelyik ma jelent meg a gyökér sima, növekedő övezete után, kifejlődik, "dolgozik" 4-5 napot, és maximum 14 nap után teljesen elpusztul, lehull a gyökérről (34. kép). Az 35. képen az a vékony besatírozott rész jelenti ezt a gyökérszőr övezetét, ahol a gyökérszőröcskék dolgoznak (34. kép). Az egész gyökérből csak a kis fehér darab a gyökérszőrrész, mely a gyökérsüveg felett mindig nő, és a gyökér alapjánál átváltozik egy érdes övezet részévé, ami már nem vesz fel vizet a benne oldott nyers tápanyagokkal.

A gyökérvég felületi képe

35.

36.

A 36. kép magyarázata: Az "A" rajzon friss talajba ültetett, megfelelő gyökérrel rendelkező kis növényünk van. Az öntöző víz képes magával vinni oldott nyers táplálékot a gyökerek felé.

A gyökerek felvesznek nyers tápanyagot, és a maradék a vízzel tovább vándorol a cserép fala és alja felé. Az agyagcserép falán kiszivárog a levegőre a víz, de a benne oldott ásványi sók, melyek nem tudnak átjutni a cserép szerkezetén, a fal belső részén és részben a cserép falában lerakódnak. A cserépen kívül a víz elpárolog. Ha műanyag a cserép, a víz a benne oldott nyers tápanyaggal a falon lefolyik a felesleges vízkivezető nyílás felé, ahol távozik. A "B" rajzon, már eltelt egy idő az átültetés óta. Az öntöző víz mielőtt eléri a gyökérszűrő övezetét, áthalad egy talajrétegen, amiből az előző periódusú öntöző víz kioldott egy nagyobb mennyiségű vízben oldódó nyers tápanyagot. A gyökérszűrőkhöz már kevesebb tápanyag jut. A gyökérszűrővezet utáni részből a víz most is magával visz oldott tápanyagokat, amiket már a növény nem fog tudni soha felhasználni, ez elveszett tápanyag. A "C" rajzon ugyan az a helyzet, mint a "B" esetben, csak a veszteség még nagyobb. A "D" rajzon a gyökérszűrő övezet már eljutott a cserép széléig. A cserépben lévő földből mind kevesebb és kevesebb nyers, feldolgozható tápanyag jut a gyökérszűrő övezetbe, mely egy idő óta körbe, körbe nő a cserép fala mellett (15. kép).

Megoldás

Mivel a kaktuszok, nyugodtan állíthatom, könnyen növesztenek új gyökereket (répagyökereket ne bántsunk) jól megnyírhatjuk a régi gyökereket, mert ezek már csak a növény talajba rögzítését biztosítják. A jól megnyírt maradék gyökerek jól ellenőrizhetők, hogy nem-e betegek, és ha szükséges, könnyebben kezelhetők. Ha most a régi föld nélkül beültetjük növényünket új földbe, az egész cserépben lévő föld gazdagon fog tartalmazni a növény számára szükséges nyers tápanyagot, aminek javarészt a növény fel fogja tudni használni. A megszokott módszerrel való átültetéskor a régi cserépbeli földlabdát majdnem egészen visszaütettük a kicsit nagyobb cserépbe, tápanyagtartalék nélkül, és csak egy kevés friss földet tettünk a régi földlabda és cserép közé. Ez rossz, gazdaságtalan módszer.

Endogén turgoros vagy variációs mozgások

Egy alkalommal felfigyeltem egy növényem érdekes viselkedésére, ez egy *Wilcoxia poselgerii* volt. Egyik nap az edény baloldala felé (37. kép), másnap a jobb oldala felé volt elhajolva (38. kép). A növény talán 3-4 napig csinálta ezt a mozgást. Nem tudom mi indíthatta el ezt a mozgást, azóta sem történt ilyesmi egyetlen növényemmel sem. Feltételezem, hogy turgoros mozgás lehetett.

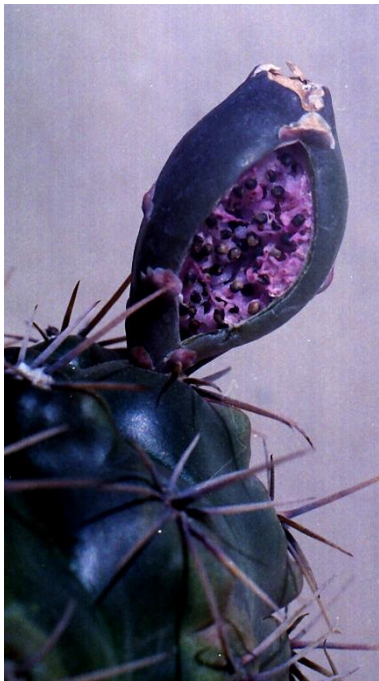
37.

38.

Imbibiciós-higroszkópos mozgások

Azt hiszem, a sok érett magot a termésből kiszóró jelenség idetartozik. Nagyon sok növény termése fentről lefelé felreped, és a magok leválva a köldökzsinórról, kipotyognak a szabadba (39. kép). Más esetekben a magház fentről lefelé több darabba nyílik szét, a magok csomóban a termésben maradnak, majd a szél, eső, esetleg apró rovarok megmozgatva a magokat, elindítják

39.

40.

41.

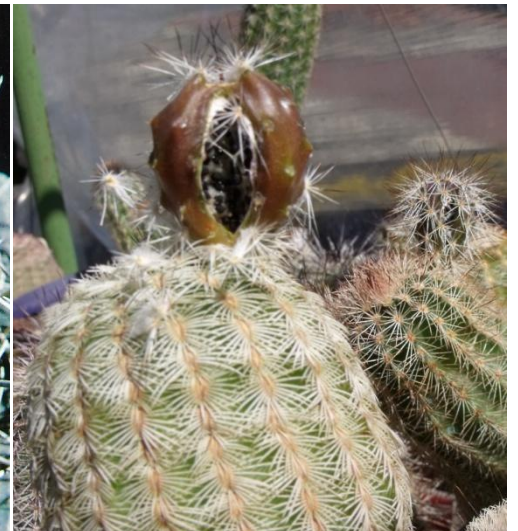
az élet útja felé (40. kép). Valószínűleg ebbe a csoportba tartoznak azok a növények is, melyek termése nagyon vékony és törékeny, száraz burokká érik, és a leggyengébb érintésre szétesik (41, 42. kép).

42.

43.

44.

Egy másik eset, amikor az érett termés a tövisekre támaszkodik, egy keveset elkezd megduzzadni, de nem hiszem, hogy a tövisek szűkítenék a közöttük lévő helyet. Az alsó részén a termés elválik a növénytől, és egy keveset megemelkedik, éppen eleget, hogy a magok kihulljanak (43. kép). Azért nem kizárható a tövisek segítsége sem.

Egy "különleges" eset a következő. A termés tövissel van borítva a magok teljes megéréséig. Ekkor a termésen lévő tövisek mind lehullnak, ott marad a színes érett termés, felkínálva magát a madaraknak, apró rágcsálóknak (44. kép).

Folytatás következik!

*Szabó Gábor
Erdély, Négyfalu-Sacele*

Pozsgás-munkanaptár, avagy: aktuális teendők január hónapra

E rovatunkban hónapról hónapra összegyűjtjük a jellemzően előforduló ápolási munkákat, amelyek pozsgás növényeink sikeres nevelését segítik.

1. Kaktuszaink a mélynyugalom állapotában találhatóak, amennyiben az eddigi gondozási tanácsokat betartották. Életjelenségeik lényegében nincsenek. Ha kissé megtöpörödött, esetleg ráncos lett egyik másik, ne jelentsen gondot. Ezen a tüneten a tájékozatlanok öntözéssel próbálnak segíteni, mely gondoskodás a növény halálához vezet. Legyenek irgalmatlanok és semmiképpen ne locsoljanak!

Kép: Conophytumok téli virágzása. Fotó: Katona József

2. Néha nézegessük meg kaktuszainkat, nincs-e valamilyen kártevő, vagy valamilyen gomba nem telepedett-e meg. Ha ilyet észlelünk, akkor a megfelelő szerrel csak azt az egyedat kezeljük, amelyiken valamilyen tünetet észleltük. Különösen ügyeljünk a gyapjas tetvek és a szövőatka megjelenésére.

3. A karácsonyi kaktusz és a hozzá hasonló más levélkaktuszfélék még virágozhatnak. Ezeket időnként mérsékeltén öntözzük meg, a tartási hőmérséklettől függően. Talajuk csak éppen nedves legyen. Ha a telettési hely megfelelően világos és hőmérséklete magasabb, úgy egyik-másik kaktuszon már megjelenhetnek a bimbók, de ez a tény külön tennivalót nem igényel.

4. Ha korábban vetettünk, úgy a csírázás is elkezdődhet, amennyiben a vetést magasabb hőfokon tároljuk. A vetésünket a korábbi hírleveleinkben leírt módon kezeljük.

5. Legfontosabb teendők azonban a szakirodalom tanulmányozása, ismeretterjesztő könyvek beszerzése. Belőlük nyerhetünk olyan ismereteket, amelyek elgondolásainkban, elképzeléseink megvalósításában segíthetnek.

Ficzere Miklós

Gyapjas tetvek (*Planococcus citri*)

Szövőatka (*Tetranychus telarius*)

Ficzere Miklós

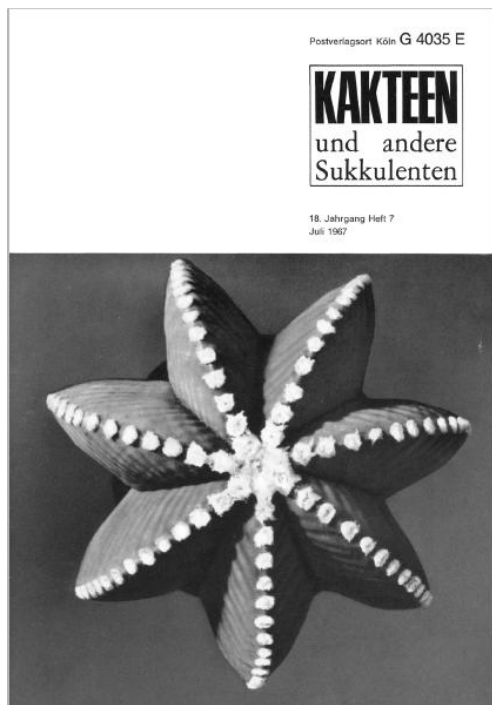
Magyar kéznyomok a kaktuszrendszertanban

Magyar szerzők által leírt kaktusznevek és történetük

Debreceni Pozsgástár, 2015. 4. szám

1967. július 7-én a nyugat-németországi *Kakteen und andere Sukkulenten* újságban a németül megjelent *Trichocereus spachianus* (Lemaire) Riccobono 1909 cv. 'Hungaria' Kondér 1967 elsőleírása. Ez az újság teljes terjedelmében megtekinthető honlapunkon a köv. linken:

[Trichocereus spachianus cv. 'Hungaria' elsőleírása](#)

Dr. Nemes Lajos és Szabó Dezső *Kaktuszok* című könyvében 1981-ben jelentek meg az alábbi új kombinációjú taxonok Nemes Lajos leírásában a 244-245. oldalon:

- Pseudoechinopsis* (Backbg.) emend. Nemes 1981
- Pseudoechinopsis aurea* (Br. & R.) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea f. elegans* (Backbg.) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea f. grandiflora* (Backbg.) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea v. fallax* (Ochme) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea v. leucomalla* (Wessner) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea v. quinesensis* (Rausch) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea v. shaferi* (Br. & R.) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis aurea v. shaferi* (Br. & R.) Nemes n. comb. 1981
- Pseudoechinopsis cylindrica* (Backbg.) Nemes n. comb. 1981

Az emend. jelentése: A pontositást elvégezte Nemes. Nemes Lajos ezen új kombinációi nem kerültek a nemzetközi kaktológiába, melynek oka lehetett, hogy a könyv vagy a könyv erre a részre vonatkozó kivonata feltételezhetően nem lett elküldve az IOS központjába. A nemzetközi szakirodalomban a *Pseudoechinopsis* nemzetséget úgy ismertetik, mint amely soha nem lett publikálva nemzetség rangban. Ugyanakkor az interneten keringenek az előbbi nevek, de W. R. Abraham szerzőségéeként, amelyhez egyetlen évszámot sem lehetett megtalálni, pedig a jövőbeni esetleges fejleményekhez célszerű lenne tisztázni a prioritás kérdését. Ha valaki tud évszámot

Abraham neveinek közlési idejéhez, azt előre is köszöni a szerkesztő.

Pseudoechinopsis aurea (Britton & Rose) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis aurea f. elegans (Backeb.) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis aurea f. grandiflora (Backeb.) W. R. Abraham

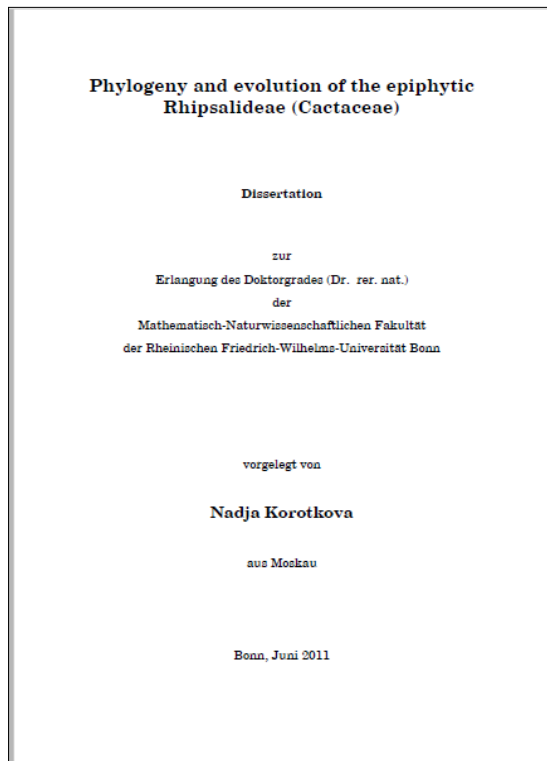
Pseudoechinopsis aurea var. fallax (Oehme) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis aurea var. leucomalla (Wessner) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis aurea var. quinesensis (Rausch) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis aurea var. shaferi (Britton & Rose) W. R. Abraham

Pseudoechinopsis cylindrica (Backeb.) W. R. Abraham

Solti Ádám írta le *Schlumbergera* × *graeseri* (*Werdermann*) Solti & Calvente 2012 taxont. A név Nadja Korotkova doktori disszertációjában írt elemzés miatt vált érvénytelenné, amelyben bebizonyította, hogy a régi *Rhipsalidopsis* nemzetség mégsem sorolható be a *Schlumbergera* nemzetségbe, ezért maradt a régi név, a *Rhipsalidopsis* × *graeseri*. Sokszor hallható, hogy nem lehet megismerni egy-egy ide-oda sorolás miérettjét? Nos, ezúttal teljesül a gyűjtők kívánsága, a **Nadja Korotkova: Phylogeny and evolution of the epiphytic Rhipsalideae (Cactaceae) c.** disszertáció az alábbi linkre kattintva teljes egészében tanulmányozható.

[pdf-Dokument](#)

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság

2016 1. féléves programja

Január 30.: Elnökségi ülés

Levezető: Szászi Róbert

Február 27.: Japán és csodálatos kertjei

Előadó: Cséke László

Március 19.: Közgyűlés (utána vita a Hírlevélben megjelent cikkekről)

Levezető: Dr. Csajbók József

Április 23.: Kaktuszok, szukkulensek és én. 2. rész

Előadó: Fábián László, Udvard, Szlovákia

Május ? : Gyűjteménylátogatás

A pontos időpont és hely később kerül meghatározásra.

Az előadások helye és ideje

Csapókerti Közösségi Ház, Debrecen, Süveg u.3. (a Kassai úti Agip kútnál lévő Jánosi utca végén, a templomnál). Kezdesi időpont a jelzett napokon: délután, 16 óra! Megközelíthető a 19-es autóbusszal!

HÍRLEVELÜNK ALÁBBI TÉMÁJÁNAK ELŐZMÉNYEI:

1. Urbán Sándor: *Nagybetűvel vagy kisbetűvel* (Hírlevél, 2014. december),
2. Ficzer Miklós: *A kaktusztan (kaktológia) magyar nyelvezetének globalizációs rongálása* (Hírlevél, 2015. május),
3. Dr. Szűts László: *Az idegen szavak és nevek kiejtési gondjairól* (Hírlevél, 2015. július)
4. Prof. Dr. Szabó István: *Bevezetés a botanikai latin szavak és kifejezések használatába* (Hírlevél, 2015. augusztus)
5. Berecz József: *Hozzászólás a latin kiejtési szabályokhoz* (Hírlevél, 2015. szeptember)
6. MTA Nyelvtudományi Intézet, <http://helyesiras.mta.hu/>: *Az idegen szavak toldalékolása* (Hírlevél, 2015. október)
7. Fábrián László: *Kaktuszaink botanikai elnevezéseiről és használatukról* (Hírlevél, 2015. november)
8. Dr. Nemes Lajos: *Növényfajok megnevezése* (Hírlevél, 2015. november)

A botanikai nevek keletkezése és a taxonok elnevezésének életképessége

Írta: *Fábrián László*

Szeretném az olvasó elnézését kérni, hogy a kaktuszok botanikai elnevezéseit gyakran fonetikusán írom és kis betűvel. A cseh nyelv ezt lehetővé teszi, és főleg a növénykedvelők körében ez egy bevett szokás. Ez nem tiszteletlenség a növényekkel szemben, hanem éppen ellenkezőleg, így mutatják ki szeretetüket feléjük, sokukat becézik is. A csehek viszonya a természet iránt más, mint az egyéb nációké, ezért értek el olyan magas szintű eredményeket a kaktológiában, a díszállat tartásban és a különféle növénycsoportok termesztésében. Az elnevezések ragozása így egyszerűbbé válik. Személy szerint én helyeslem ezt, de a magyar nyelv helyesírása erre nem ad egyértelmű szabályozást, ami a köznevesítést illeti.

Mindenki számára világos, ahhoz hogy megértsük egymást, azonos szavakat kell használnunk. A tárgyak, helyek, élőlények, fogalmak és emberek csak így különíthetők el, vagyis válnak felismerhetővé. A ma használatos nevezéktanok sem csak úgy jöttek létre, a közérthetőség és a szükség alapozta meg keletkezésüket. Fokozatokon mentek keresztül, ezért át kellett esniük bizonyos fejlődési folyamatokon, mint mindennek a világon, vagyis ez az ő evolúciójuk. A ma általánosan elismert és használt kettős nevezéktan Linné hozta létre, erről már az egyik cikkemben bővebben is foglalkoztam. Linné eleinte a kettős megnevezést úgy képzelte el, hogy minden élőlény kap külön egy nemzetséget és külön egy fajnevet. Mivel azonban az ismeretlen fajok garmadája jelent meg, letett erről a szándékáról. Rájött, vannak nagyon hasonló csoportok, melyek egy kategóriába, nemzetségbe sorolhatóak. Az ő elsődleges szisztémáját nem fogom most részletezni, akit érdekel a téma, megtalálhatja Benedek István: *Lamarck és kora* című kiváló művében. E helyen más elméletek is helyet kaptak, úgyhogy lebilincselő olvasás vár Önökre. A könyv elolvasása után sokuk világnézete átalakulhat, persze csak akkor, ha nyitott elmével rágják át magukat a szövegeken. A tudomány számára azért is fontos volt, hogy az egyes fajok azonos néven legyenek rögzítve és a tudományos művekben ugyanabban a formában kinyomtatva, miáltal a meglevő rengeteg helyi, nyelvbéli elnevezést egységes, mindenki számára azonnal felismerhető helyzetbe hozza. Így a leírt vagy kimondott taxont mindenki felismerte, aki egy kissé járatos volt a nevezéktanban, bárhol is tette ezt a földkerekségen.

Kezdetben elég volt a taxon egyszerű leírása latin nyelven, ezek az adatok csak felületesen szemléltették a növény habitusát, elterjedési területét és a többi fajhoz való viszonyát. Ezek a leírások gyakorlatilag ma már nem általánosíthatóak, és a gyakorlatban sem használhatóak fel. A múlt század harmincas éveitől már a leírás mellett elvártak egyéb adatokat is, mint például a pontos área körülhatárolását, geológiai összetételét, biodiverzitását, klimatikus viszonyait, más növényekkel és állatfajokkal való együttélést és hasonló jelenségeket. Ezt követően még el kellett helyezni a leírt taxon holotípusát. A holotípus a leíráshoz felhasznált tartósított növény példánya. Láthatjuk, a faj leírása nem olyan egyszerű dolog, rengeteg időt, akár éveket is igényelhet a teljes behatárolásuk és feltérképezésük. A kiértékelt adatok után volna szabad csak leírni a növényt, és az elnevezésük akkor válik érvényessé, ha a leírásuk egy szaklapban megjelenik és a széles közönség hozzájuthat az adatokhoz. Ha nem volnának betartva ezek a kritériumok, nagyon sok elnevezés csak a *nomen nudum* szintjén maradhatna. A *nomen nudum* (*nom. nud.*) csak egy név leírás nélkül, mely soha nem volt érvényesen közölve, és ezért nincs semmi keresnivalója az irodalomban. A másik kategória a *nomen illegitimum* (*nom. illegit.*), ez szintén érvénytelen megnevezést jelent, vagyis nem az ICBN szabályai szerint. A *nomen invalidum* (*nom. invalid.*) olyan elnevezés, amely bár közölve volt, de nem az ICBN szabályai szerint.

Az elnevezésekről és helyes használatukról egy nemzetközi bizottság az ICBN dönt szabályok, törvények és javaslatok formájában. Annak ellenére, hogy ezeket a szabályokat minden állam elfogadta, mégis akadnak személyek, akik igyekeznek ezeket kikerülni és saját szabályaik szerint alkalmazzák a neveket, fogalmakat. Úgy hiszik, hogy a név legitimitásához elég megjelentetni a növény leírását és minden rendben van. Ezek a helytelen nézetek hozzájárultak létre a felesleges elnevezéseket és szinonimákat. A szinonimák ezt követően a természetőknél és a növények terjesztőinél visszaélésre adhatnak okot, ily módon károsítva a tisztességes növénykedvelőt. Egyetlen járható út a minél kevesebb névhasználat, az egyes növénykedvelők jobb felismerő képessége, és természetesen a tisztesség. A három felsorolt lehetőség legfontosabb tényezője a tisztesség, csak ezzel tudjuk bebiztosítani, hogy jó magunk ne váljunk tisztességtelenné akarattunk ellenére, amikor a növényt mi is a helytelen megnevezés alatt forgalmazzuk. Csehországban Josef Halda kollégánk használta ki a szabályok e kis részét, és rövid idő alatt a fajok tucatját írta le, számára már az is ok volt, hogy az „új” faj néhány méterrel arrébb tenyészett. A már érvényesen leírt taxonokat is átrendezte a nemzetségek között önös elképzelései szerint. Az új leírásokat a richnovi múzeum tájékoztatójában jelenteti meg, ezzel eleget téve az egyik szabálynak. Nagyon sokat árt ezzel a cseh kaktuszosok nehezen kivívott presztizsének.

A taxonok létrehozása, alkalmazása, csoportosítása szabályokhoz kötött, de ezeket a szabályokat, mivel nem lehet őket általánosítani, meg lehet kerülni. A taxon lehet faj, alfaj, változat, alváltozat, forma, alforma, és ezeket a csoportosulásokat bárhogyan variálhatjuk. A magasabb szintű kategóriák, mint a nemzetség, család sem kapott pontos behatárolást, ezért ezek variálása is végtelen. Ami az egyik szerzőnél „jó” faj, az a másiknál csak változat vagy forma, esetleg szinonima. A faj fogalmának körülhatárolására is rengeteg leírás keletkezett, de eddig még senkinek sem sikerült jelentését pontosan megfogalmazni, például Újréti Endre: *Dinnyekaktuszok* című művében 10 szerző fajfogalmát említi meg, köztük jó barátom, Nemes Lajos bátyámét is, melyet 1981-ben közölt. Idézem: „*a faj az egymásba átmenő alaksorozatokat magába foglaló, de az alaksorozatok megszakítottóságán, össze nem függésén alapuló rendszertani egység. Egy fajba tartoznak az azonos tulajdonságú egyedek, de azok az eltérők is, amelyeket átmeneti alakok kapcsolnak össze az előbbiekkkel. A faj térben és időben változó fogalom. Minden fajra önálló elterjedési terület jellemző*”. Carl von Linné megfogalmazásában ez így hangzik: „*Annyi faj van, ahány különböző alakot a végtelen Létező kezdetben megteremtett.*” Újréti Endre értelmezésében a faj így hangzik: „*A faj olyan legmagasabb szintű szaporodási közösség, amelynek tagjai egymással géneket képesek kicserélni, s más hozzájuk hasonló szaporodási közösségektől reproduktív szaporodása izolációval elválasztottak.*” Mekkora eltérés van a három nézet között, mégsem tartjuk egyik szerzőt sem tudatlannak, csak a kor tudásának megfelelően fogalmazták meg a témát.

Tisztelem és becsülöm mindhárom szerzőt és véleményüket, de nem tudok maradéktalanul azonosulni velük. A természetes aspektusok (nézőpontok) teljesen másképpen működnek, mint ahogy azt mi emberek elképzeljük. Nem ismernek rendszereket, csak folyamatokat és minden folyamat egy adott időben más tényezőkből tevődhet össze, vagyis minden pillanatban más az általunk meghatározott faj csoportosulása, összetétele, mert időközben az egyedek serege jött létre, vagy éppen ellenkezőleg, pusztult el. Ebből kifolyólag minden pillanatban át kellene fogalmazni a fajok leírását, mert megváltoztak habitusaik is. A fajt csak akkor volnánk képesek pontosan behatárolni, ha az összes élő példányát fel tudnánk térképezni és egységes rendszerbe helyezni. Én az ilyen esetekre azt szoktam mondani, rám nem vonatkoznak a statisztikai adatok, mert az én adataimat az nem tartalmazza, az adataim ismeretében bizonyosan más eredmény jött volna ki. A populációkat is csak egyedek alkothatják, melyek nem azonos szervezetek, annak ellenére, hogy nagyon hasonlíthatnak egymásra. A hasonlóság nem jelent azonosságot! Még ha végtelen időt is el tudnánk tölteni a fajok tanulmányozására, akkor sem jutnánk helyes eredményre. Honnan tudhatnánk, hogy meddig terjed ki a faj természetes habitusa, szerveinek mibenléte és ezek „haszna” a növény szempontjából? Általánosságban az a vélemény, ha két taxont sikeresen tudunk egymás közt keresztezni, akkor azok vagy nagyon közeli fajok, vagy azonosak. Ezt a nézetet nagyon sok példával meg lehet cáfolni. Erre majd a Frič cikkeimben visszatérek, mert ez a bizonyítás nagyon sok oldalt igényel, és nem annyira lényeges a mai témámnál. Azonban ha két fajt nem tudunk sikeresen keresztezni, ez már bizonyíték arra, hogy nem közeli, rokon fajokról van szó. A hasonló bélyegekkel rendelkező csoportok sem kell, hogy egyek, azonosak legyenek.

Szakterületünkön nagyon sok a magát botanikusnak tituláló személy, akik semmilyen alapokkal sem rendelkeznek, ennek ellenére belekontárkodnak a taxonómiába, sajnos, általában bajt okozva és nem hoznak fényt a sötétségbe. Meglelnek néhány növényt, esetleg kapták, mint importot, vagy még rosszabb, import magvakból nevelték fel az általuk azonnal leírt taxont, hogy így odakerüljön nevük a növény megnevezés után, mint leírójuk. Ezeket az embereket D. T. Cole így jellemezte: „Az általam ismert indián egy irányba menetelt, tehát ebből az következik, hogy az összes indián ugyanabba az irányba menetel, azért tudom ezt, mert már láttam egy indiánt az életemben egy bizonyos irányba menetelni. Ez az én véleményem az indiánokról és senki se igyekezzen nekem a dolgot másképpen megmagyarázni és a nézetteddel ne igyekezz meg tévesztetni, mert nálam úgy sem éred el azt, hogy véleményt változtassak. Azok az emberek, akik keresik a növények vagy más élőlények közti legkisebb eltéréseket is, ők érzékenyebbek a rasszok, nyelvek, vallások és kultúrák közti eltérésekre is.”

Sok taxon eltérő bélyegei, melyek a kultúrákban jöttek létre, nem adhatnak okot arra, hogy botanikai fajként legyenek leírva, még abban az esetben sem, ha hasonló eltéréssel rendelkező egyedeket később felfedezünk a természetben. Az *Astrophytum senile* fajnak kultúrában kialakult egy aransárga tövisű formája, melyet leírtak, mint *var. aureum*. Később a természetben is találtak egy sárga tövisű populációt, s mivel már az ilyen típus le lett írva, a behozott példányokat gond nélkül e néven terjesztették és keresztezték a kultivárokkal, ezzel tönkretéve a természetes és a mesterséges forma eredetiségét. Ugyanis mégis csak volt egy kis eltérés köztük, a természetes *aureum* bőrszöveve kékes árnyalatú volt, a mesterségesé sárgás, ma már csak ilyen típusú egyedeket találunk a gyűjteményekben. A hasonló helyzetek elkerülése végett a kultúrában keletkezett eltéréseket még akkor is, ha import magvakból jöttek létre, minden esetben kultivárnak tartunk, és lássuk el őket fantáziánévvel, latin megnevezéseket nem volna szabad ezek leírásánál felhasználni, hogy elkerüljük a fenti esethez hasonló helyzetet, bár itt is vannak kivételek. Az *Aloe arborescens* és az *Aloe humilis* fajok hibridjét *Aloe cv. Spinossissima* néven ismerjük. A *cv.* után mindig nagybetű következik, de nem latin melléknévvel. Helyesen így fogalmazhatnánk: A két faj, a *Gasteria batesiana* és az *Aloe variegata* hibridje a *Gasteraloe cv. Beauty* és nem a *Gasteria batesiana var. magnifica*. Nemzetségek közötti hibridek nemzetsége a két nemzetség részleges összevonásából keletkezik (intergenerikus hibridek). A természetben csak elvétve keletkeznek hibridek, sokszor ezeket azonnal nem ismerik fel, és leírják őket az érvényes szabályok szerint. Idővel, ha fény derül erre a tévedésre, megtartják a latin melléknevet, mely elé dőlt keresztet, a hibridek jelét teszik ki. Jan Říha ismert cseh

kaktuszos, 1996-ban leírt egy új *Turbinicarpus* fajt a *T. mombergeri* Říha növényt. Hamarosan rájött, hogy ez egy természetes hibrid, mert a gyűjteményekben is voltak hasonló hibridek. A nevet később *Turbinicarpus* × *mombergeri* Říha változtatta át.

A hibrid a *T. laui* × *T. pseudopectinatus* fajok természetes eredménye. Ugyanettől a két fajtól vannak kultivárok is, melyet nálunk *T. pseudopectinatus* cv. *Barbora* néven tartjuk számon. Milan Zachar, aki több monográfiát is kiadott a *Turbinicarpus* nemzetségről, azon a véleményen volt, hogy a természetes és a kultúrhibrideket is egységes néven említsük, javasolta a *Turbinicarpus* cv. *mombergeri* elnevezést, természetesen kisbetűvel. Szerencsére ezt a változtatást nem tette meg. Képzelnék el a túlbuzgó kollégáinkat, akik azonnal kereszteznék ezt a két vérvonalat!

A régiekkel szemben nekünk megvan az a nagy előnyünk, hogy rendelkezésünkre áll a színes fotók hatalmas mennyisége, melyek még pontosabb és részletesebb dimenzióban mutatják be számunkra az élőlényeket. Már a múlt század elején A. V. Frič is megjegyezte: „*többet ér egy felvétel, mint a legpontosabb leírás*”, ekkor még a színes technika nem is volt nagyon alkalmazva. Ennek ellenére gyakran ma is sokszor kétségek között szemléljük az egyes újdonságokat, felvételeiket, mert a természet formagazdasága annyira kimeríthetetlen, hogy még a képek végtelen mennyisége sem fog soha fényt deríteni a fajok, változatok és formák valódi rokoni kapcsolataira.

A természetben begyűjtött kisszámú egyed utódjai a kultúrában azonnal kultivárokhoz hoznak létre, és kinézetükben nagyon hasonlónak válnak, ami a lelőhelyükön ritkán fordul elő. A természetben jóval több egyed vesz részt a szaporodásban, ezért a habitusuk is sokban eltér. A tényre bizonyítékot szolgálhatnak a különféle gyűjteményekben felnevelt növények kinézete, annak ellenére, hogy a magvak ugyanarról a területről származtak. Így létrejöhetnek eltérő vonalak, csoportok. A gyűjteményemben a *Notocactus floricomus* (öntermékenyülő) faj már a kezdetektől jelen van nálam, több generációját felneveltem, növényeim annyira tipikussá váltak, hogy kollégáim még a távoli gyűjteményekben tett látogatásaikkor is észreveszik és megjegyzik: - *Ez a Fábiantól van, ugye?* A hosszú évek során „beltenyészetben” létrehozott generációk majdnem azonossá válnak. A nagy hasonlóságot mutató, természetes fajok azért válnak egységessé, mert öntermékenyülők és az anyanövény csak a saját tulajdonságait örökíti át. Jó példa a *Melocactus* fajok. Ezek lelőhelyükön teljesen hasonló populációkat hoznak létre, minimális eltéréssel, ritkán, vagy csak elvétve képeznek változatokat vagy formákat. Az uniformos kinézet másik irányzata a fajok elöregedése, amikor a faj elért egy bizonyos fejlődési fokozatot, és úgy tűnik, nincs tovább. A természetes körülmények állandósulásával a faj fejlődése is lelassul, nem kell harcolnia az elemekkel, mert minden ideális és megszokott körülötte. Az ilyen fajok gyakran öntermékenyülők. A mindenki által jól ismert *Echinocactus grusonii* nagyon ősi fajnak tekinthető, a természetben csak egyetlen élőhelyen fordul elő, melyet az emberi tevékenység azóta tönkretett. A természetben mostanáig nem volt ismert egyetlen változata vagy formája sem, a felnőtt példányok teljesen hasonlóak voltak.

2008-ban azonban Václav Jakubek cseh kaktuszos jött a jó hírrel, hogy megtalálta a gruzónii egy újabb lelőhelyét Zimapanban. Egy évvel később többen is felkeresték a lelőhelyet, és a jelenlevők egyöntetűen megállapították, hogy a faj új változatáról van szó, rengeteg bélyegben tér el az alapfajtól. A taxon az *Echinocactus grusonii* „*capistranoensis*” Zacatecas, San Juan Capistrano munkaelnevezést kapta. Az itt élő példányok is csaknem teljesen azonosak, vagyis az elöregedés jelét hordozzák magukban. Ez az új változat még nem lett leírva, de hamarosan ezt is megéljük. Van néhány magoncom, ezek már két éves korukban is eltérnek az alapfajtól.

A gruzónii faj szerencsére Európában állandó helyet kapott a gyűjteményekben és a botanikus kertekben még az eredeti lelőhely megsemmisítése előtt, sok példányuk a Kanári szigeteken is meghonosodott. A kis magoncok nagyon szépek, és ezért kelendővé váltak, nagy mennyiségben kezdték el szaporításukat és terítésüket. Hamarosan ez a faj vált a világon a legelterjedtebbé, természetesen az eredeti lelőhelyét kivéve, mivel közönséges szobanövényként is forgalmazni kezdték. Ezáltal a növény hatalmas teret kapott, azonnal beindult a különféle változatok keletkezése. Úgy térben, időben és körülményekben beálló változatosságok előidéztek a faj újabb evolúcióját. Nem akarom felsorolni azt a hatalmas mennyiségű formát, melyet sajnos, mint

jó botanikai változatokat és formákat jegyeztek le, a növénykedvelők többsége ismeri vagy birtokolja őket. Itt is csak a kultivár jelzöt szabadna használni, és az új formákat *cv.* + fantáziánévvel ellátni. Mivel ez a kategória „nehezebben” adja el magát, mint a változat vagy forma, így az üzleti érdekek dominálnak. A faj a mutációk esetében is megtartotta öntermékenyülő mivoltát, de a mesterséges beporzáskor előbb jelennek meg az eltérések és még a jövőben várhatunk érdekes, káprázatos példányokat. A növény virágának és testfelépítésének ősi karakterét már régen felismerték. Sok próbálkozást tettek a növény nemzetségbeli megváltoztatására, de ezt jogerősen csak Joël Lodé a legújabb monográfiájában alkalmazta. Az *E. grusonii* legújabb elnevezése a *Kroenleinia* (krönlejnia) *grusonii* faj lett.

A felesleges nevet létrehozók ellentéte a tudálékos szakember, aki minden tudását (?) arra használja fel, hogy egybevonja a taxonokat, azzal a megfontolással, hogy az a helyes. Az ilyen tudós csak ritkán megy ki a terepre tanulmányútra. A növényeket általában a botanikus kertek biztonságában vizsgálják, ahol az azonos körülmények hasonló egyedeket szülnék. Felfogásuk és alapelvük, hogy a taxonok között, mely bélyegek hasonlóak, ha találnak egy „szilárd” közös jegyet, nem fontos, hogy genetikailag azonosak legyenek ezek az összehasonlító adatok, azonnal egybevonják őket. Sokan ezt már csak azért is megteszik, hogy nevük ott látszódjék, még ha zárójelben is, a faj megnevezése mögött. Ilyen fájó pont volt az életemben a *Notocactus* nemzetség egybeolvasztása a *Parodia* nemzetséggel, hála istennek, ezt is sikerült visszafordítani még az én életemben. Vannak olyan modern CITES fajok, amelyben több tucat taxont bevontak. Ilyen faj a *Rebutia caniguerallii* is, itt majdnem száz szinonimát számoltam meg. A növény eredeti neve *Sulcorebutia caniguerallii*. A rebúciák és a szulkorebúciák a névhasználatosságuk ellenére sem rokon nemzetségek!

Ha Hunt prof. létrehoz egy rendszert, mindenki tapsol neki, ugyanezt ha megteszi Rowley, ugyancsak tapsolnak neki. Ha Taylor adja ki a legújabb besorolását, mindenki ujjongva tapsol neki is. Az előző két tudósra ezt követően még mindig úgy tekintenek, mint szakemberre, pedig nézetük sokban eltér, akár ellentétes is lehet Taylorétól. Ha én mondok valamit, amit 55 év tapasztalatából merítek, az csak egy laikus véleménye, és az ilyen, miért avatkozik a felnőttek dolgába? Tudom a megoldást, a három úriember diplomával rendelkezik, míg én csak egy paraszt vagyok. Amíg nem lesznek valódi megoldások és rendelkezések, illetve törvények az elnevezésekkel kapcsolatban, ez mindig így marad. Sokat várnak, s talán én is, a DNS vizsgálatoktól. A prágai Hanáček úr szakterülete a DNS szekvenciák elemzése, tanulmányozása, gyakorlatban való felhasználása. Szakmája mellett szukkulensekkel is foglalkozik, nála a selyemkóró-félék családja élvez előnyt. Sokat utazik a növények hazájába, még Szomáliába is elmer menni az ottani háborús veszélyekkel dacolva. Az egyik előadásán bemutatta az általa begyűjtött, és a lelőhelyen lefényképezett példányokat. Mivel hivatásból is elvégezheti a DNS vizsgálatokat, minden esetben él a lehetőséggel. Az akkori gyűjtésének eredménye egyszerűen hihetetlennek tűnt. Többek között négy, jól elkülöníthető csoportot vizsgált meg, melyek egymástól több mint száz kilométerre éltek, az egyik populáció egy szigeten fordult csak elő. Annak ellenére, hogy a négy lelőhelyi anyagot küllemre, virágjuk alapján könnyen azonosította, a DNS állományuk azonos volt, nem talált egyetlen alél eltérést sem. Tehát a fenti megjegyzésem, hogy a természetes aspektusok nem a mi nézeteink és felfogásunk szerint folytatódhatnak le, helyesnek bizonyult. Egy mondatban: más az elmélet és más a gyakorlat.

Nagyon szeretném, ha a növénykedvelők figyelmesen elolvasnák nézeteimet, és a növényeiket nem kevernék, poroznák eszméletlenül, szem előtt tartva egyediségüket, magvakat csak azoktól az egyedektől termelnének, melyek származása azonos, egyazon élőhelyről származnak. A modern gyűjtéseknél ezt meg lehetne valósítani, ha a növények pontos begyűjtési adatait is közzé adnák, amit üzleti megfontolásból gyakran nem tesznek meg, vagy téves adatokat közölnek velünk, esetleg gyűjtőszámokat, amely nem adat a növényről, csak a gyűjtést végző személy adatbázisának kelléke. A régi, a gyűjteményeinkben már régen jelen levő példányoknál sem ártana ismerni bizonyos háttérrel, hogy ne essünk a beltenyésztés csapdájába. Ahhoz, hogy ezeket a feltételeket teljesíteni tudjuk, regisztrált gyűjteményekre volna szükség, és ezek helyes összhangba hozására. De éppen a specializálódott gyűjteményekben van jóval nagyobb esélye a taxonok közti hibridek megjelenésének. Azt viszont lehetetlen elérni, hogy csak egyes fajokat

tartsunk nagyobb példányszámban, és több ilyen alapgyűjteményen belül végeznék el a géncserét. Ebből kifolyólag nagyon helyénvaló volna a régi, öreg példányok felkutatása és megtartása, hogy láthassuk, elődeink miként képzeltek el az adott faj habitusát. Van teendők bőven, sajnos egyre kevesebben foglalkoznak e nemes hobbival, pedig milyen izgalmas tevékenység kutakodni az elnevezések, felvételek között, hogy kedvencünket ellássuk pontos botanikai megnevezéssel, és fenntartsuk habitusuk egyediségét. Zárszóként megemlítem, hogy az ICBN határozata alapján, 2014. 01. 01.-től nem kötelező a latin nyelvű leírás, ezt innentől meg lehet tenni angol nyelven is. A latin volt a tudomány nyelve mindörökké, az angolszász nyelveket beszélők ezt nem tudták elsajátítani, ezért változtatni kellett a szabályzatokon. Hiába, ők vannak többségben az ilyen és hasonló szervezetekben. Ezzel az intézkedéssel még nagyobb esélyt kaptak a zugleírók! Csak így tovább, nyugati világ!

Fábián László, Udvard, 2015. 11. 02.

E-mail: ladislav.fabian.sk@gmail.com

www.kaktusfabian.webnode.sk

GONDOLATOK A KAKTOLÓGIA NYELVEZETÉHEZ

Latin kiejtés, toldalékolás, dőlt betűs írás, a tudományos elnevezések szabályzata

Írta: *Ficzere Miklós*

Örömmel olvastam a téma előzményeiként megjelent minden írást, amelyek azt hiszem, nem csak nekem, de másoknak is tanulságos, és új ismereteket is nyújtott a kaktológia, egyben a növénytan egészéhez kapcsolódó kérdésekben. Számomra arra is ösztönzést adott, hogy olyan alapvetéseknek is tüzetesen utána nézzek, amelyekhez korábban semmilyen kétségem nem merült fel. A latin növénynevek kiejtéséről írott cikkek többszöri átolvasását és összehasonlítását követően azt kellett megállapítanom, hogy nem volt két olyan írás, amely egyformán ismertette volna a latin kiejtésekre vonatkozó szabályokat. Ebből csak arra lehet következtetni, a kiejtések lehetnek különbözőek is, és egyébire gondolni sem szeretnék. Ha ez nem így lenne, akkor a kiejtések ismertetésének mindegyik cikknél egyformának kellene lennie. A Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe sem állt érdeklődésem középpontjában, most azonban belevágtam abba a nehéz feladatba, hogy átnézzem a teljes angol nyelven írt tartalmát, mivel sajnos magyar nyelvű fordításával nem találkoztam. Először címének mindenhol használt magyar fordítása szúrt szemet. Nem értem, miért fordította valaki valamikor a Code szót kódexnek, ami teljesen mást jelent. A kódex az angolban is codex, vagy fordítva. A code viszont szabályzatot, szabálygyűjteményt, törvénykönyvet, törvénytárt, és egyebeket jelent, tehát azt a szabálygyűjteményt fejezi ki, ami ebben a kiadványban megtalálható. A jelenleg is érvényes kiadvány címe: *International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Melbourne Code)*, rövidítve: ICN, magyarul: *Algák, gombák és növények nevezéktanának nemzetközi szabályzata*, röviden Szabályzat, ICN. Közben annyit jegyzek meg, ne legyünk már szégyenlősek a magyar nyelv használatával! Az ICN kiadási éve 2012. Előzménye a 2011 júliusában megtartott 18. Melbourne-i botanikai kongresszus. Ez azt is jelenti, hogy 2011-ben már életbe lépett az első leírások angol nyelvű leírásának lehetősége a latinon kívül, és lehetővé vált az interneten való publikálásuk a Szabályzatban megadott feltételekkel. Kerestem azt a részt, amely a növények nevének dőlt betűs írására vonatkozna, de ilyet nem találtam, még ajánlasként sem. Nem találtam a latin kiejtésre vonatkozó szabályt sem. Az igaz, hogy a Szabályzatban minden tudományos botanikai nevet dőlt betűvel írnak, de erre kötelező, vagy nem kötelező szabály nincsen sehol leírva, de még ajánlás sem. Ebből következően a dőlt betűs írás csak valamiféle hagyományon alapszik, amit vagy követünk, vagy nem. Emiatt azonban hátrány senkit nem érhet, de megszólás sem, és arról sem tudok, hogy valamely új nevet nem fogadtak

volna el, amiért azt nem dőlt betűvel, hanem állóval írva publikáltak. A tudományos nevek toldalékolásának tiltására sem találtam semmilyen szabályt. Ha pedig ez így van, kérem, mondja meg valaki, miért kell olyan dolgokhoz ragaszkodnunk, amelyek alkalmazása sehol nincsen leírva ebben a Szabályzatban? Persze az is lehetséges, felületesen néztem át a 140 oldalas Szabályzatot, ezért kérem, aki tud, segítsen megkeresni az említett „szabályokat”, hátha elkerülte figyelmem. A Szabályzat (ICN) honlapunkon az alábbi linken pdf formátumban megtalálható, és bárki elolvashatja:

[International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants \(Melbourne Code\), rövidítve: ICN](#)

D. Hunt a *The New Cactus Lexicon* jében rendre használ olyan neveket, ahol a taxonómiai rangot nem írta ki, pl. 339. oldal *Mammillaria pondii setispina*, amely helyesen *Mammillaria pondii subsp. setispina* lenne. A hasonló példákat bőven lehetne sorolni. A subsp. nélküli hármast név csak a zoológiában lehetséges, ott is csak az alfajok megnevezésénél. Hunt a Szabályzatot (akkor még ICBN) teljesen figyelmen kívül hagyó gyakorlatának helytelenítését soha, senkitől sem hallottam. Pedig erre aztán van szabály! És ez a megjegyzés nem a honi gyűjtőket illeti, már csak azért sem, mert Hunt könyvét nálunk talán 20 gyűjtő, ha birtokolja. Úgy tűnik, tőlünk nyugatabbra inkább a leírt szöveg és nem a formai apróságok a fontosak.

A kaktusznevek nomenklaturáját nemcsak az ICN, hanem az ICNCP (Termesztett növények nevezéktanának nemzetközi szabályzata) is szabályozza, ezért honlapunkon ez is tanulmányozható a következő linken, de 20 €-ért meg is vásárolható.

[Termesztett növények nevezéktanának nemzetközi szabályzata ICNCP 2009](#)

Ficzere Miklós, Debrecen

Debreceni Pozsgástár

2015-ben csak 5.000,-Ft!

Érdeklék a pozsgásnövények és a kaktuszok? A világ élvonalába tartozó írásokat akar olvasni újonnan felfedezett növényekről? Ismerni akarja élőhelyüket? Szeretné beszerezni e növényeket? Színvonalas, teljesen színes és pontosan megjelenő folyóiratot szeretne?

Debreceni Pozsgástár! Megjelenik évente négy alkalommal, újságonként 60 teljesen színes, évente összesen 240 oldalon, kiváló színes képekkel. A postai költség bérmentesítve az Ön által megadott címig! Ön jogosult mindazon kedvezményre, amely megilleti a Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület tagjait. Ne feledje! Nincs külön tagsági díj, amely növelné az újság megvásárlásának költségeit. Az előfizetés történhet belföldi rózsaszínű postai utalványon és banki átutalással a Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület számlaszámára: 60600084-14000072, Hajdú Takarékszövetkezet.

Újságunkat régebbi előfizetőinknek is csak akkor tudjuk postázni, ha az éves előfizetési díjat befizették!

Érdeklődés, információ: Szászi Róbert e-mail: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067
Tóth Norbert, tel.: 70-366-0492; e-mail: cactusdraco@gmail.com

Szemelvények múltunkból XIII.

Ez a sorozat nem egyes csoportosulások történetéről szól, hanem az egész magyarországi kaktusz és pozsgásgyűjtés múltjának néhány lapjáról.

Ficzere Miklós

A képeket Epresi László küldte meg társaságunk részére 2014-2015 telén. A képbe írt feliratok Epresi Lászlótól származnak. Az egyéb írások EL (Epresi László), FM (Ficzere Miklós) jelzéssel ellátva.

Fényképezőgéppel
Dr. Nemes Lajos,
tőle jobbra Tamás
Gyula (?)
És a többiek?

„-Kedves Sajti Sanyi
bátyámnál többször
tettem tiszteletem” (EL)

Epresi László, balra
Sajti Sándor, jobbra

„Fájó kép! Kedves barátom utolsó látogatása nálam” (EL).
Balra Molnár Imre, jobbra Epresi László.

Csoportos buszos kirándulás (EL)

Iskolaprogram

Egyesületünk Iskolaprogramja keretében ismét sikerült megörvendeztetni a nebulókat. Rácz László és Szászi Róbert növényfelajánlásának, továbbá Kovács István gyűjtőtársunk hathatós segítségével köszönhetően a felsőpetényi általános iskolai Kaktusz Klub gyerekei bővíthették gyűjteményüket. Köszönjük a lehetőséget, a segítséget és a képeket Szabóné Csorba Erika Tagintézmény vezetőnek.

Szászi Róbert

Derecske, Bocskai István Általános Iskola 2015. szeptember 7.

Előadás, kiállítás.

Debrecen, Arany János Általános Iskola 2015. szeptember 17.

Előadás, kiállítás.

Debrecen, Csapókerti Általános Iskola 2015. szeptember 24.

Előadás, kiállítás.

A Lodé-rendszerig vezető út

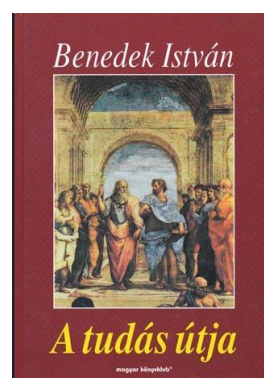
Történelmi előzmények és az ipse dixit uralma

Írta: Fábian László

1. RÉSZ: A KEZDETEKTŐL A II. VILÁGHÁBORÚIG

Előadásaim végén a leggyakoribb kérdés felém ez: „Mi szerint döntettem úgy, hogy Backeberg rendszerét tartom az elfogadhatónak, amely már elavultnak számít, amikor vannak hivatalos besorolások is?” Természetesen választ adnom erre a kérdésre nehéz, főleg akkor, amikor hallgatóim többségének még csak elképzelése sincs arról, hányféle rendszer is alakult ki az évszázadok folyamán és mi a küldetésük, nem még a használatukról. Minden rendszer igyekszik logika által megtalálni a „megfejtést”, de ez eddig nem sikerült senkinek sem, és még sokáig nem lesz reális, szerény véleményem szerint ez sohasem következik majd be. Az általam eddig áttanulmányozott és ismert rendszerek mind szubjektívák, vagyis, csakis a szerző hangulatát tükrözik vissza, lehet, abban az időszakban, mikor megjelentek a leghasználhatóbb elméleteket tartalmazták, de mégiscsak elvontak. Mindegyik eddig használt csoportosítás csak mesterséges, általában csak a külső hasonlóság alapjára épült fel. Természetes rendszer, besorolás nem létezik és soha nem is létezett. Hűségese olvasóim biztosan emlékeznek cikkeimből az erre való utalásaimra, ezért most ezt nem szeretném újra taglalni. Hogy melyik rendszert válasszuk gyűjteményünk rendszerezéséhez, magánügy. Nincs rá törvény, hogy én melyik rendszert fogadhatom el és használhatom fel. Bármelyik rendszerezést alkalmazhatom, melyet érvényesen leírtak és közzé tettek. Hivatalos rendszertan nincs. Az viszont helyénvaló, hogy egy hivatal magáévá tesz egy bizonyos besorolást, amely szerint igazodik, tájékozódik és kiadja az erre hivatott szabályzatait. A hivatal is csak azt a rendszert létesíti előnybe, amely „tolja” a szekerét. Tehát, ha az én szempontomból nem felel meg nekem a CITES „hivatalos” besorolása, miért is kellene használnom? A tudományokhoz és természetesen hobbinkhoz is kell rengeteg tudás és hit, e két tétel nélkül nehezen tudunk továbbjutni, előre haladni, megismerni kedvenceinket, bebiztosítani számukra azokat a tényezőket, melyekben jól érzik magukat és életképesek maradnak. A hit a tudás nem más, mint a felvilágosodás fogalma, ezt a kifejezést szeretném úgy megmagyarázni, hogy mindenki számára érthető legyen. Ehhez elő kellett vennem Benedek István (2001): *A tudás útja* című művét, az előszavában nagyon szépen megmagyarázza ezt a fogalmat. Kérem az olvasót nagyon figyelmesen olvassa el ezt a részt, mert eszenciájára többször visszatérek majd:

„Az egyetemes gondolkodás évezredek fejlődése – és ezen belül a filozófia, a tudomány, a művelődés, az ideológia fejlődése – egy nagyvonalú felvilágosodási folyamat. Kezdeté visszanyúlik az emberi eszmélés eredetéig, tehát megtalálhatatlan és leleplezhetetlen; vége sosem lesz, legalábbis addig nem, amíg lesz gondolkodó ember. Felvilágosodni annyi, mint okosabbnak lenni, a tudást biztosabbá tenni, tisztábban látni. A felvilágosodás azonban nem lehet pusztán az ismeretek mennyiségén lemérni. Aki többet tud, nem feltétlenül felvilágosultabb. A felvilágosodás lényege: az **előítéletek levetkezése**. Arisztotelész hitt abban, hogy az iszapból angolna keletkezik; ez tévedés volt, nem felvilágosulatlanlás, téves ítélet, nem előítélet.

Amikor az újkor tudósai az egyre nyilvánvalóbb ellenérvek dacára azért ragaszkodtak ehhez a tételhez, mert a nagy tekintélyű Arisztotelész így tanította, ez előítélet volt; a küzdelem ellene: felvilágosultság. Nem a tekintély elleni küzdelem a felvilágosodás, hanem a tekintélyelv által fenntartott tévedés elleni küzdelem. Jellegzetes példáját mondja el ennek Galilei a Párbeszédben: Egy anatómus boncolás közben bemutatja, hogy Arisztotelész tanításával ellentétben az idegek nem a szívben erednek, hanem az agyban; a jelenlevő maradi filozófus erre így szólt: »Oly világosan és oly szembeszökően mutattál meg mindent, hogy ha nem állana szemben Arisztotelész szövege, mely világosan azt mondja, hogy az idegek kiindulópontja a szív, kénytelen lennék elismerni, hogy igazad van.« És Sagredo – aki a Párbeszédben Galilei felvilágosult szellemét képviseli – leszűri e példából a tekintélyelven alapuló maradiság lényegét: „... a szemmel látható tapasztalattal ő nem Arisztotelész egyéb tapasztalatait vagy érveit állította szembe, hanem Arisztotelész tekintélyét, egyszerűen azt, hogy ipse dixit.”

Az ipse dixit jelentése: ő maga mondta, ő maga. Tehát a Tekintélyre hivatkozva elfogadjuk, bármit is mond, mert azt ő maga mondta, tehát az általa mondottak igazak és örökérvényűek. A két latin szót sok szerzőnél megemlítem majd, hogy visszaemlékezzünk Galileire, aki már több száz éve kimondta, hogy nem kell mindent elhinni, csak azt, amit saját hittel és tudással is alá tudunk támasztani. Fejtegetésemet az őskortól kezdem, mivel minden a gyökértől indul el, és a gyökerek egészségétől függ a növény további élete. A tudás gyökerének nem ismeretéből hogyan is lombosodhat ki a felvilágosodás fogalma?

Mióta megjelent az ember, a gondolkodó lény, azonnal osztályozni, besorolni kezdte a környező világot. Természetesen ekkor még nem várhattuk el magunktól, hogy a világot tudományosan osszuk fel. Az ember minden esetben a környezetét és az élőlényeket csak a szükségletei szerint tudta értelmezni: ehető, ehetetlen, mérgező vagy éppen ellenkezőleg, gyógyhatású. Több tízezer évvel ezelőtt ez kielégítette az összes szükségletünket és biztosította létünket. Ez a filozófia gyakran még napjainkban is sok kultúra alapját képezi, említhetném a braziliai őserdők fiait, akiket még fel sem fedeztünk, ennek ellenére nagyon jól elvannak modern korunk vívmányai és tudása nélkül. Ha valamit nem értenek vagy nem képesek magyarázatot találni rá, egyszerűen kijelentik: Az Istenek, vagy a Szellemek ezt így hozták létre, így akarják és ezért mindez nagyon jó, mert ennek köszönhetően jutok táplálékhoz, ruhához, szálláshoz és hithez - tudáshoz - kultúrához. Az elkövetkező évezredek, évszázadok tudása se volt ettől sokkal magasabb színvonalon, viszont az akkor élők hite szerint az úgy volt jó. A régi görögök felfogása a természetről így hangzik: vannak állatok, növények, kövek és a víz (érdekes, a levegőt még nem úgy említik, mint létező közeget!). Ebből lelke van az állatoknak, a növényeknek és a köveknek, a többi lelketlen. A növényvilágot ők *fákra, cserjékre és lágyszárú növényekre* osztották fel, és csak a felhasználásuk szempontjából osztályozták őket, bár már ekkor megjelentek tézisek a fajok fejlődéséről. A középkori tudósok is csak a régiek tapasztalatait vették át, főleg a görög polihisztorokét, természetesen hitükhöz alkalmazva. Minden vitás esetben az ipse dixit elvét hangoztatva. Nagyon nehéz volt a felvilágosodott embernek, hogy bizonyítson és meggyőzzön bárkit is igazáról. „Tudatlanságával” gyakran az életével fizetett. Nem is csoda, hogy a középkori tudósok többsége inkább a növények felé fordult. Ekkor kezdték felfedezni a növények szépségét, díszítő megjelenésüket és sokféleségüket. Magyar nyelvű utalást arra, hogy ez mikor is kezdődhetett el, Karátson Gábor: *Így élt Leonardo da Vinci* című könyvében találtam utalást, ez a XV. században történt. Leonardo volt feltehetőleg az első tudós, aki a növényeket nemcsak lerajzolta, lefestette, hanem herbáriumot is készített belőlük, ez volt a világon az első ismert herbárium. Igyekezett őket osztályozni bizonyos megjelenési formák szerint. A tudósfestő nem tudott latinul, a nyelvet csak nagyon idős korában kezdte el tanulni, ezért szövegeit olaszul írta, mégpedig tükörírással.

Tehát az általa leírt és birtokolt növényeknek nem adott latin nevet. A valódi tudományos megfigyeléseket azonban az aztékok végezték már Amerika felfedezése előtt. Szokásuk volt, hogy az elfoglalt területekről begyűjtöttek állatokat, növényeket és egyéb érdekes dolgokat, köztük nagyon sok kaktuszt és egyéb szukkulenst is. Az élőlényeket tervezett(!) kertekben helyezték el. Ezek a kertek nemcsak az elit kielégítését célozta meg, hanem tudatosan tanulmányozták és megfigyelték az ott elhelyezett példányokat. Sok feljegyzést

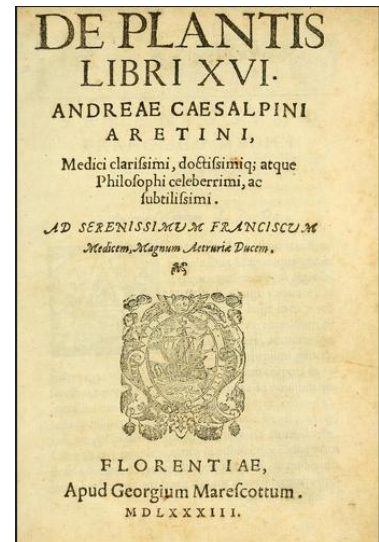
készítettek, sajnos ezeket a spanyol inkvizíció, mint káros írásokat elégette. Később azonban évszázadok múltán előkerültek az európai könyvtárakban az azték írásos lapok, melyeket Kódex-nek hívnak, és aszerint, mely könyvtár tulajdonában vannak, kapták melléknevüket. Jelenleg négy Kódex-et ismerünk. Többségükben utalás van a kaktuszokra is, néven említik őket és felhasználásukról is bőségesen értekeznek. Mivel a mostani cikkem nem a kaktuszok történelmével szeretne foglalkozni, hanem a nevezéktanukkal, erről a témáról a jövőben írok majd egy értekezést. Sokan nem tudják, hogy az európai nagy botanikus- és állatkertek akkori keletkezését az aztékok tudásának és céltudatosságának köszönhetjük (Passuth László: *Esőisten siratja Mexikót*), létrehozásuknál sokban támaszkodtak tapasztalataikra és tudásukra.

Az első hivatalos, növényekkel foglalkozó könyvet Andrea Cesalpino adta ki 1583-ban, *De plantis libri* címen, ez a leírás számít az első tankönyvnek is, amely csak növényekkel foglalkozott. A növényeket ő már rendszerbe foglalta, az osztályozásukat a magvak formája, mérete és színe szerint végezte el, 15 osztályt hozott létre. Rendszere nehezen használható volt, mert a magvak ismerete nélkül teljesen áttekinthetetlen az egész. Az biztos, hogy már a kaktuszokat is megemlíti művében, számszerűleg 3 fajt.

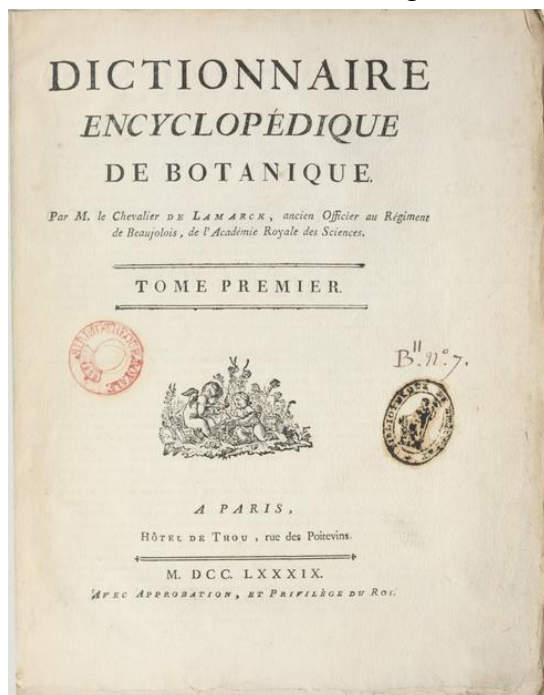
Az öt követő századokban, Linné rendszeréig úgy 20 különféle rendszer alakult ki, de egyik sem lett elterjedve és csakhamar feledésbe merültek. Sok akkori rendszerben viszont az ismert kaktuszfajokat már különálló nemzetségekbe sorolták, de mivel a faj leírásához egy mondatnyi, akár egy tucat szót is felhasználtak, ezért ezek érdemleges rendszerezése lehetetlen lett volna

pongyolás megnevezésük miatt. Leírt és ismert nemzetségek voltak a *Pereskia* (akkor még a nemzetségnevet így írták, a hibás megnevezés az angol kiejtésből keletkezett, ez is egy jó példa az eredeti latin kiejtés mai felesleges filozofálására!), *Cereus*, *Melocactus*, *Epiphyllum*, *Opuntia* és egyéb nemzetségek. Linné ezeket egyszerűen beolvasztotta egyetlen általa kreált nemzetségbe a *Cactus* nembe. Például így lettek a *Cactus Pereskia*, *Cactus Opuntia*, vagy a *Cactus mamillaris* (megint csak egy tévedés, vagy a név hibás értelmezése, ma két mm-el írjuk az elnevezést, szerintem az egy m-es változat a reális, az idők folyamán a helytelen kiejtésből jött elő a kettős m változat, s ezt már hagyománynak tartják). A *Mamillaria* ilyen írásmódjára visszatért anno Backeberg is, a nagy, 6 kötetes művében mindenhol ezt a formát használja.

A biológia rendszerezését Carolus Linné oldotta meg 1735-ben. Rendszerének alapjául Cesalpino rendszere szolgált, csak ő nem a magvakat célozta meg osztályozása szempontjából, hanem a virágban elhelyezkedő porzók számát és elhelyezkedésüket emelte ki. Linné alapeszméje ennyi: az állatok és a növények birodalma osztályokra bomlik, az osztályokon belül rendek vannak, a rendekbe sorolhatóak a nemzetségek, ezeken belül élesen elhatárolódnak a legkisebb egységek, a fajok. A növények birodalmát 24 osztályra osztotta fel, az osztályokon belül nem rokoni kapcsolatok szerint voltak besorolva a fajok, hanem a porzók száma és elhelyezkedése alapján. A gyakorlatban elfogadható volt a rendszer, de nem volt tudományos alapja. Még a faj meghatározása, úgy ahogy lehetséges, de már a nemzetség esetében ez csaknem lehetetlen (még napjainkban is), ezt a tényt maga Linné is felismerte, ezért a felsőbb kategóriák jellemzését meg sem kísérelte. Linné legnagyobb újítása a kettős nevezéktan volt, ezt a tételt csaknem azonnal mindenki elfogadta, és napjainkban is a rendszerek alapját képezik. Néhány akkori egyéb megoldása a mai nevezéktanban is megtalálható, változatlan formában. Véleményem szerint, Linné volt a legnagyobb botanikus és felfedező, nélküle biztosan másképpen nézne ki a modern taxonómia. Az általa ismert összes kaktuszfajt a *Cactus* Linnaeus 1753 nemzetségbe sorolta, ő nem osztotta fel több, önálló nemzetségre a kaktuszokat küllemük alapján. Pedig több fajt is megemlít, melyeket ma a *Mamillaria*, *Cereus*, *Hylocereus*, *Melocactus*, *Opuntia*, stb. nemzetségben látjuk viszont. Összesen 12 fajt ismert, s annak ellenére, hogy ő is érzékelte a fajok rendkívüli változatosságát, nem tett köztük különbséget. Leírt egy melokaktusz fajt, mint *Cactus melocactus* Linnaeus. Az idők folyamán újra megjelent a

Melocactus nemzetség, de a fajt még sokáig *Melocactus melocactus* név alatt vezették, csak néhány évvel ezelőtt tűnt fel az eset Taylor úrnak, aki azonnal a fajnevet lecserélte a *Melocactus caroli-linnaei* Taylor, 1991 névre, ami nagyon helyénvaló, mert a növények birodalmában nem lehet azonos a nemzetség és a fajnév, az állatvilágban viszont ez nagyon gyakori eset. Linné bizonytalanságára utal az a tény is, hogy a faj meghatározásánál ezt a jellemzést adta: Annyi faj van, amennyit a végtelen Lény kezdetben teremtett. Ezek változatlanok, olyanok, amilyenek a Lény megteremtette őket, ennek ellenére a fajon belül is létrehozott alsóbbrendű kategóriákat, mint alfajokat, fajtákat, változatokat és elfajzásokat. Egyszóval elismerte a vallás *ipse dixit*jét, de már sejtette a fajon belüli változékonyságot, eltéréseket, csak nem merte hangosan kimondani. Ellentéték értelmezése a felvilágosodásban, de akkor ez így volt jó.

Ezt követően sokan igyekeztek jobb rendszert létrehozni, többségük eltűnt az évszázadok sűrűjében. Lamarck a nagy francia polihisztor 8 kötetes műben jelentette meg az akkor ismert összes növényfajt, amelyeket ismert, több mint 2000 fajt ezek közül saját maga írt le. Könyvében kritikusan ismerteti Linné rendszerét, minden részletében hiányosnak, használhatatlannak tartja, ennek ellenére művét az ő besorolása alapján készítette el. Egyszerűen csak azért, mert jobbat még Lamarck sem volt képes addig létrehozni. Minden egyes növényfajt olyan aprólékosan írt le, hogy sokuknál nem kellett használni a fametszeteket sem, pedig ezek is nagyon jó minőségűek voltak és a mű ékköveinek számíthatnak. Használta a kettős nevezéktant és minden példánynál írt néhány sort latinul is, amelyben a faj legfőbb tulajdonságait emelte ki, ez is Linné hagyatéka. Mivel sok mindennel foglalkozott és 1808-ban Lexikonja

utolsó kötetének kiadását követően a puhatestűekkel kezdett el foglalkozni. Szempontunkból ez egy rossz hír, bizonyosan, ha tovább foglalkozott volna a növényekkel, jobb osztályozásukat hozta volna létre. Linnét elmarasztalta a *natura non facit saltus* (a természetben nincsenek ugrások) elvéért is, maguk a *genusok* létezésükkel bizonyítják a természet ugrásait. Rejtélyes marad, ha a természetben nincsenek *genusok*, hogyan bizonyítható az ugrás? Amerika meghódítása és térnyelése maga után vont az újabb fajok felfedezését, gyakran már tudósok, társaságok tudatosan járták a kietlen vidékeket addig nem ismert fajok megtalálása végett. A nevek garmadája jöttek létre és besorolásuk már nemcsak külső megjelenésük szerint történt, hanem már igyekeztek áttekinthető és használható rendszert létrehozni. Ezek ekkor még mindig csak mesterségesnek számítottak. Az első, ún. természetes rendszerezések Darwin műveinek megjelenését követően kezdtek megjelenni. Darwin a fajok keletkezését dichomatikusan értelmezte, vagyis a fajok V alakban keletkeznek. Egy fajtól egyszerre csak két faj jöhet létre, ezek az idők során újra elágazódnak, így jött létre Darwin közismert életfája, ahol az elágazások mennyisége, az ágak sűrűsége, adja meg a ma ismert fajok számát. Életfáján azonban a legtöbb ág nem osztódik tovább, ezek a kihalt fajokra utalnak. Az egyes ágak egymáshoz viszonyított távolsága, ill. közelsége, adja meg a rokoni kapcsolatok fokát. Minél közelebb helyezkednek el az elágazások, a fajok annál közelebbi rokonok. Ez a természetes rendszerek legfőbb feladata, meghatározni a fajok közti távolságokat, s ez által áttekinthetővé tenni a természet egyik aspektusát. Darwin előtt is sokan megpróbálkoztak az evolúció elméletének kidolgozásával, maga Darwin műveiben több száz tudós nevét említi téziseinek megmagyarázásához, hitelesítéséhez, akik hasonló gondolatokra, eredményekre jutottak, mint ő maga. Azonban Darwin volt az első, aki szembe mert szállni a Tekintéllyel, Tekintélyekkel, és nem alkalmazta az *ipse dixit* elhalványult elvét. Darwin teljesen új dologgal állt elő, és ezzel elsőként győzte le a több mint százezer éves, a Lény általi teremtés dogmáját! Az evolúció kidolgozása és közzé adása zseniális

volt, és ez így van jól! Műve megjelenésétől alig telt el 150 év, és már azt hisszük, hogy felvilágosultakká váltunk, pedig még mindig az *ipse dixit* határozza meg legtöbbünk jelenkori világunk értelmezését és felfogását. Darwin a kaktuszok szempontjából is érdekes személyiség. Sok új fajt fedezett fel Dél-Amerikában, de főleg a Galapágosz-szigeteken. Emlékét többek

között a *Tephrocactus darwinii* örzi, lásd a képet.

Az alábbiakban már csak a kaktuszokkal foglalkozó rendszerezőkkel és rendszerekkel fogok foglalkozni. Az ő neveik sokunk számára ismerősként fognak hatni, már azért is, mert mindegyikük neve valamilyen formában megjelenik kaktuszainknál vagy más szukkulenseinknél. Az egész a XIX. század elején kezdődött.

Linné taxonómiája kitartott gyakorlatilag a század elejéig, amíg Európában nem kezdtek el beszivárogni a kaktuszok újabb és újabb fajai. A klasszifikáció átértékelése az új felfedezések nyomására beindult, elsősorban a német Karwinsky, Ehrenberg, Pfeiffer és hozzájuk csatlakoztak a francia botanikusok, akik az újdonságokkal, mint szélesebb fogalommal kezdtek el foglalkozni. A taxonómia kifejezést első alkalommal De

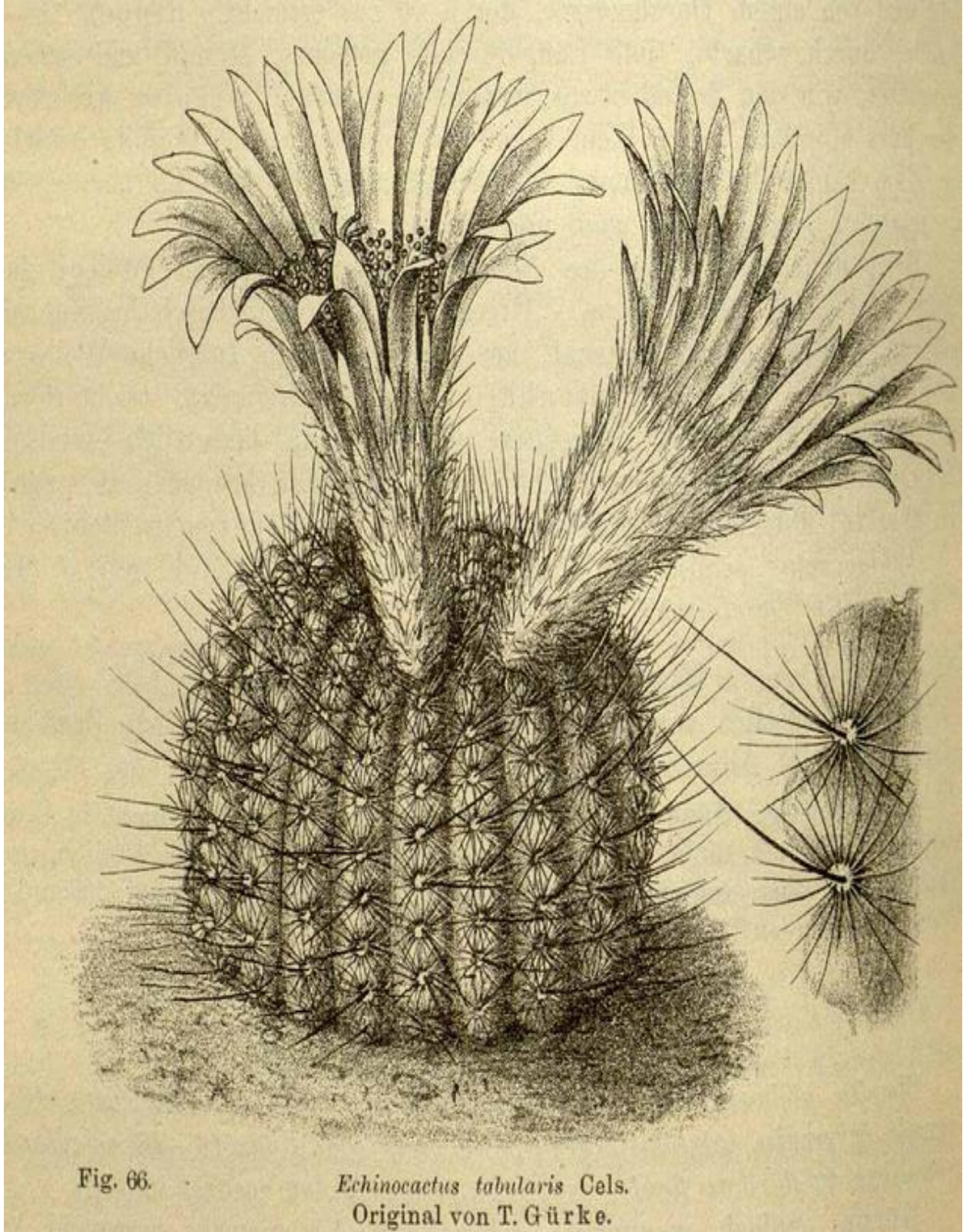
Candolle használta, ez a szisztematika szinonimája, melyet az állatvilágban használunk. De Candolle a botanikai rendszerét 1824-ben adta ki. A harmadik kötetében leírta az addig ismert összes kaktuszfajt, melyeket hat nemzetségbe sorolt be (*Mammillaria*, *Melocactus*, *Echinocactus*, *Cereus*, *Opuntia*, *Pereskia* és *Rhipsalis*). A nagyobb áttekinthetőség miatt a családot két csoportra osztotta fel, és pedig az *Opuntiacéae* és a *Rhipsalidéae* csoportokra, de ez a nézete nem talált követőkre.

A napóleoni korszakot követte a forradalmak korszaka, amely befolyásolta az egész Földet. A kaktuszok begyűjtése, nevelése és tanulmányozása Európában hosszabb időre leállt. Az amerikai-mexikói határviták ideje alatt sok európai botanikus járt azokon a tájakon, elsősorban, mint mérnök és tanácsadó, sokuk a kaktuszokkal is foglalkozott. Megemlítek néhány nevet, mert tevékenységük és az általuk Schumannak küldött példányok sokban befolyásolták a tudós véleményét a létrehozott kaktusz-rendszerében. Mivel a „társaság” sok tagot számlál, csak a legismertebbeket említem meg: Jean Louis Berlandier, Ivan Johnston, dr. Engelmann, Herman Poselger, William H. Emory, Charles Wright, A. V. Wipple, dr. Jacob Bigelow, J. M. Stanly, és sokan mások, akik gyakran küldtek élő anyagot Schumannak is. Dr. Engelmann összességében az 1845-1876-os években több mint száz fajt és 50 változatot írt le. Munkássága sokban befolyásolta Schumann professzort, aki újra felkeltette Európában a kaktuszok iránti figyelmet. Schumann professzor Berlinben, Münchenben és Vratislavban tanult, ahol a botanikus múzeum kurátorává vált. Itt kezdte tanulmányozni és átdolgozni Marti munkáját a *Flora Brasiliensis* művét, amelyben hatalmas terjedelemben a kaktuszokkal is foglalkozik. 1892-ben Schumann megalapította a kaktuszkedvelők klubját, amelyből később a DKG társasága lett. Az eredeti anyagok hiányában elkezdte ezeket beszerezni rendszerezésének fejlesztéséhez és az összehasonlítás miatt elkészítette herbáriumát is.

Végül, 1898-ban Salm-Dyck közreműködésével kiadta a kiterjedt *Gesamtbeschreibung der Kakteen* monográfiáját. Ez a könyv, de főleg rendszertana lett az ezután megjelent összes rendszertan alapja, de nemcsak Németországban, hanem más tájakon, sőt, még nálunk is. Schumann a kaktuszok családját három alcsaládra osztotta fel, a nemzetségek számát húszban állapította meg. Annak ellenére, hogy abban az időben már használatban voltak egyéb nemzetségnevek, ezeket csak úgy alkalmazta, mint alnemzetségek, vagy ágazatokat. A kiadvány

terjedelme is jelentős, az oldalak száma 840. Az első részben jellemzi a családot, német pontossággal leírva minden általa ismert tényt. A második részben van a rendszertana és a fajok leírásai. Módszere hasonló az elődeihez, rövid latin leírás, majd kiterjedt német nyelvű taglalásuk. Megemlítve származásukat, szinonimáikat. A harmadik részben aprólékosan leírja a kaktuszok tartását, termesztését, szaporítását, ami akkor még újdonságnak számított. A könyvben használt illusztrációs anyag általában fametszet, itt találkoztam a kaktuszozás történelmében az első fényképekkel, igaz, hogy csak hatot számoltam össze.

Echinocactus tabularis rajza K. Schumann Gesamtbeschreibung der Kakteen könyvéből.

Azt hiszem, idefér rendszere ismertetése, mert még egy oldalnyi terjedelmet sem igényel:

CACTACEAE család:

I. alcsalád: **Cereoidea**

Tribus 1. Echinocactae (Cereus, Pilocereus (nem Pilosocereus!), Cephalocereus, Phyllocactus, Epiphyllum, Echinopsis, Echinocereus, Echinocactus, Melocactus, Leuchtenbergia)

Tribus 2. Mamillarieae (Mamillaria, Pelecypora, Ariocarpus)

Tribus 3. Rhipsalideae (Pfeiffera, Hariota, Rhipsalis)

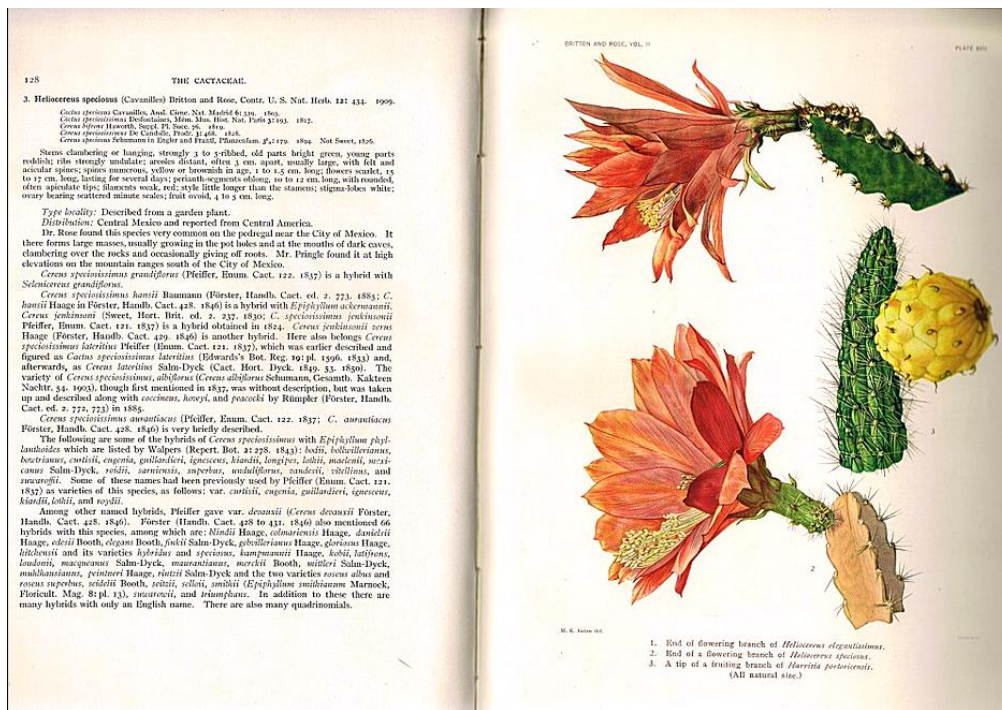
II. alcsalád: **Opuntioidea**

Tribus 4. Opuntieae (Opuntia, Nopalea, Pterocactus)

III. alcsalád: **Peireskioidea**

Tribus 5. Peireskieae (Peireskia)

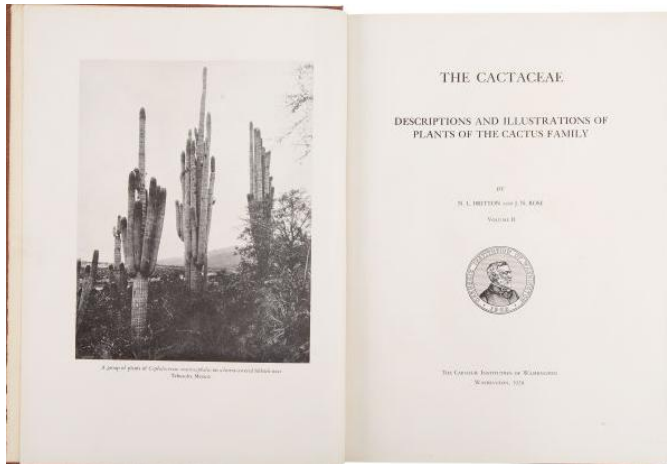
Ez a rendszer már megjelenésekkor hiányos, és nehezen alkalmazható volt, ezt maga a szerző is beismerte. A további finomításához Schumann azonban nem talált megfelelő anyagi háttérrel, ezért ebben a formában, főleg a német nyelvterületeken, sokáig megmaradt. Egészen a második világháború kezdetéig ezt nem volt szabad felértékelni, bírálni, javítani, tehát *ipse dixit* vált belőle. Mikor Frič és Kreuzinger kiadták saját rendszerüket, a német kaktuszvilág sértve érezte magát és Schumann megbecsülésének tartották. A két fél vitája majdnem Kreuzinger életébe került. Ezt a konfliktust a Frič sorozatom 11. részében részletesen leírom, az érdeklődő majd ott elolvashatja a Debreceni Pozsgástárban.

Részlet Britton és Rose: The Cactaceae könyvükből.

A XX. század elején a kaktuszozás terén az amerikaiak vették át a hatalmat. A Carnegie alapítvány segítségével két amerikai botanikus Britton és Rose teret kapott a család tanulmányozásához, tehették ezt főleg a lelőhelyükön. Sok új fajt írtak le együtt és egyénileg is. Rengeteg munkatársuk volt, de ez nem csökkentette jogosultságukat a négyrészes The Cactaceae (1919-1923) művükhöz. Teljesen átrevidéalták az addigi rendszereket. Létrehoztak újabb nemzetségeket, sok, már régebben használtat újra élesztettek és rendszerükben már ezekből 124 volt ismeretes. A Schumann nemzetségében használatos ágazatokat ők az alcsaládokon belül alkalmazták. A nemzetségekbe csak fajok, változatok és formák vannak besorolva. A publikációban nagyon sok az eredeti leírás, de a lelőhelyek részletes információi is.

Sok fényképpel dokumentálták a növényeket, minden fajuknál felsorolják azon személyek neveit, akik a fajjal kapcsolatba léptek valamilyen formában. Az újítások miatt is értékes műnek számít, a következő rendszerezők az ő stílusukban hozták létre saját rendszereiket.

Britton és Rose műve nemcsak az elismert botanikusokat befolyásolta, hanem az átlagos természetőket is, akik végre egységes képet alkothattak a természetes körülményekről, ahol a fajok éltek. Alkalmuk nyílt revideálni az eredeti leírásokat és adatokat, néhányuk száz évet várt erre. Sok konzervatív kaktuszos számára a rendszer bonyolultnak tűnt, mert a megszokott 20 nemzetség helyett 124-gyel találkoztak. A fajok száma is felszokott 1235-re, sok név megváltozott és új kifejezések lettek bevezetve. A nagy

terjedelem ellenére itt nem találkozunk természetési tanácsadással, ezeket a dolgokat átvették a folyóiratok és az ismertetők.

A két világháború között nagyban befolyásolta a növényekkel való foglalkozást. A gazdasági válság alatt a növények ára annyira lecsökkent, hogy már senki sem akart eladni, de még vásárolni sem. Az 1931-es évet követően megalakult Angliában a National Cactus and Succulent Society of Great Britain, az oxfordi és a cambridge-i egyetemek botanikus kertjei mellett sok magángyűjtemény is létrejött. Angliában alakult ki a csak egy nemzetségre irányuló figyelem, vagyis a specializálódás. Említhetném Hunt professzort, aki a *Mammillaria* nemzetség nagy rajongója volt és létrehozta első osztályozásukat különféle bélyegeik alapján. Az angol kaktuszozásnak van még egy nagy vívmánya, nagyon nagy lett a női tagok száma. Egyes időszakokban többséget alkottak, és nem egyszer a szervezet élén voltak, mint elnökök. Sokban hozzájárultak a hobbi terjesztéséhez, mert ők kezdték el megrendezni a különféle rendezvényeket és kiállításokat.

Fejtegetéseimet folytatom a 2. részben.

Fábián László
Udvard, 2015. 12. 23, ködös tele

Kép: *Tephrocactus darwinii* - www.cact.cz

Társaságunk titkára, Szászi Róbert kérése a Debreceni Pozsgástár olvasóihoz

Kérem a Debreceni Pozsgástár olvasóit, hogy aki a negyedévek végén nem kapja meg a Debreceni Pozsgástárt, ezt feltétlenül jelezze az alábbi elérhetőségen:

nogorobert@gmail.com

Jelzésük azért fontos, mert a Debreceni Pozsgástár postázása az egyik feladatomban, és szeretnék napra kész nyilvántartással rendelkezni, illetve senkinek nem szeretnék kellemetlenséget okozni a postázás esetleges elmaradásával. Sajnos, minden negyedévben előfordul egy-két kézbesítetlenség, néha több is, amelyet csak akkor tudok gyorsan megoldani, amennyiben e tényről értesítenek. Segítségüket előre is köszönöm!

Szászi Róbert

ETIMOLÓGIA SZÓTÁR

Pozsgásnövény elnevezések jelentése latin, német és magyar nyelven.
 Etymological dictionary - denotation of the succulent names in Latin, German and Hungarian languages.

eomaticana	Frühe Matucana	korai Matucana
eos	morgenröte	hajnalpiros
epi	gliedrig	tagolt
epidermis	dieOberhaut	felhám, bőrszövet
epifiton	auf Baum lebend	fán lakó
epihydrogamia	Bestäubung auf der Wassereber-fläche	víz felszínén való megporzás
epiphyllanthoides	epiphyllanthusähnliche	epiphyllanthushoz hasonló
epiphyllanthus	epiphyllum- Blüher	epiphyllum virágú
epiphyllodes		Epiphyllum-szerű
epiphyllum	blattkaktus	laposkaktusz
epiphytus	auf Pflanzen lebend	növényeken élő
Epithelantha	Blüte auf der Warze	levélke virágú, virág a szemölcs csúcsán
eranthis	die Frühlingsblume	tavaszi virága
erdisia	Eigenname: Erdis, E.C.	Erdis-féle
erecta	aufrecht, aufgerichtete	merev, durva, felálló, kifelé irányuló
erectacantha		merevtövisű
erectocentrus	mit aufrechtem Mittelstachel	egyenes középtövisű
	aufrecht gespornter	egyenes sarkantyús
erectoclada	aufrechtöstige	egyeneságú
erectocylindrica	schlankaufrechtwachsende	karcsúanegyenes növekedésű
erectohamata	aufrechthanige	egyenesenhorgas
eremiticus	einsiedlerisch(wachsenden)	egytelepes, egyedülálló
eremophila	einzelwachsende	egyedülálló, magányosan növekvő
eriacantha	behaarstachelig, haardornige	szőröstövisű, hajastövisű
ericoides	eikaartig	erikaszerű
erinaceus, erinacea, erinaceum	pfriemstachelig, igelartige	sünszerű, árszerű (tövisű)
eriocactus	wollkaktus, borstenkaktus	gyapjaskaktusz, hajaskaktusz
ericaulis	wollstenglige	hajas szárú
eriocephala	wollköpfige	hajasfejű,
eriocereus	borstencereus	hajas cereus
erion	Welle	gyapjú
eriophora		hajat viselő
eriosyce	wollfeige	gyapjas(hajas)füge
eriosyzoides	eriosyce-ähnliche	erisyceszerű
eriotrichus	wollhaariger	gyapjashajas
ernestii Mamm.	benannt nach den Bruder des Paters Fittkau	Ernst -féle

Készítette: Kiss László (Orosháza)

Lektorálta: Dr. Erostyák Mihály (Orosháza)

Új falinaptár 2016

Decemberben jelenik meg Egyesületünk új falinaptára
a

Páratlan párosok 2016

A naptár nagyméretű, A3-as álló formátumú lapjain 12 „állati” jó felvételen többek között madarak, rovarok, hüllők láthatók különféle pozsgásnövények társaságában.

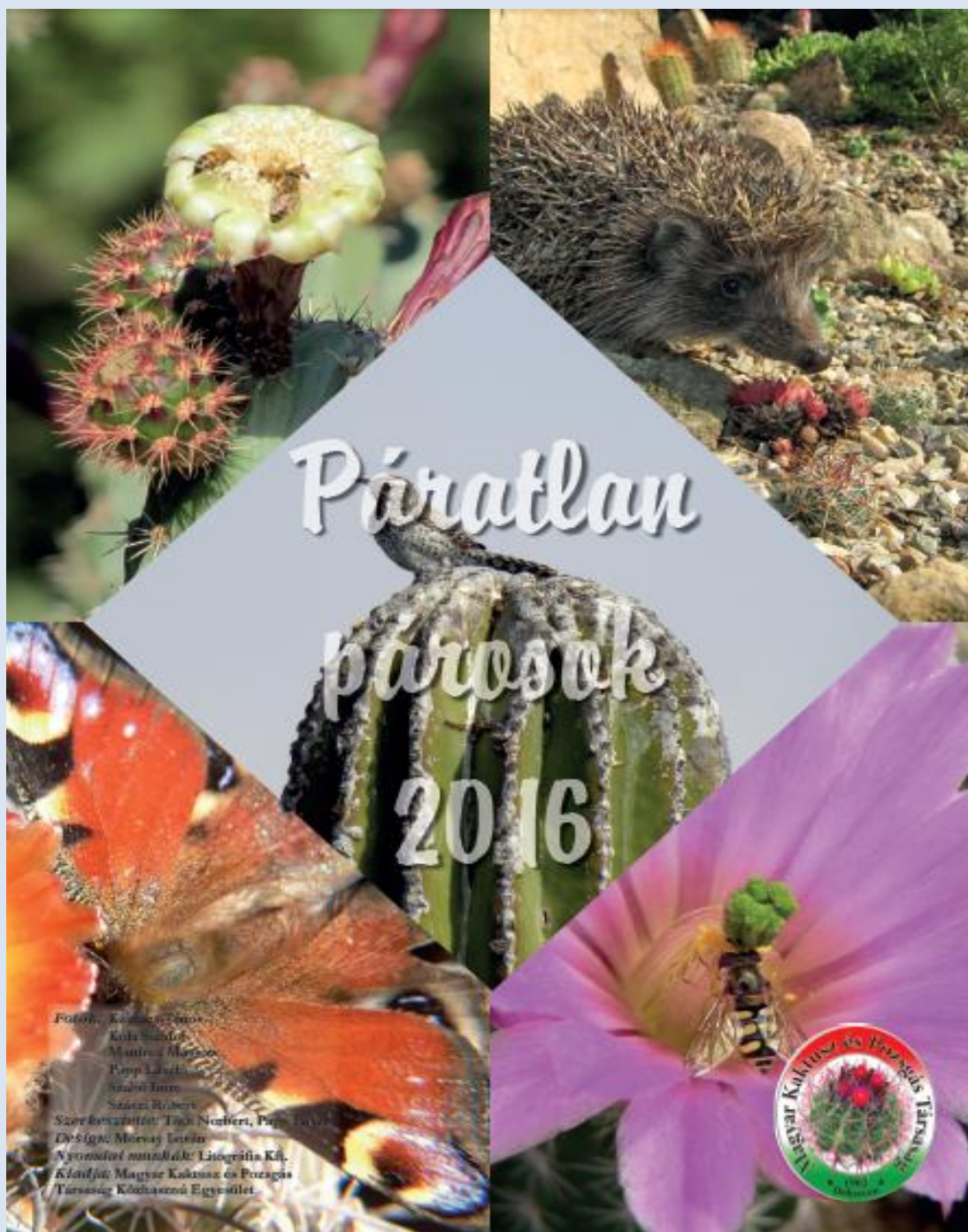
Ára: 1500 Ft/db + postaköltség, de személyesen is átvehető előzetes egyeztetést követően Debrecenben.

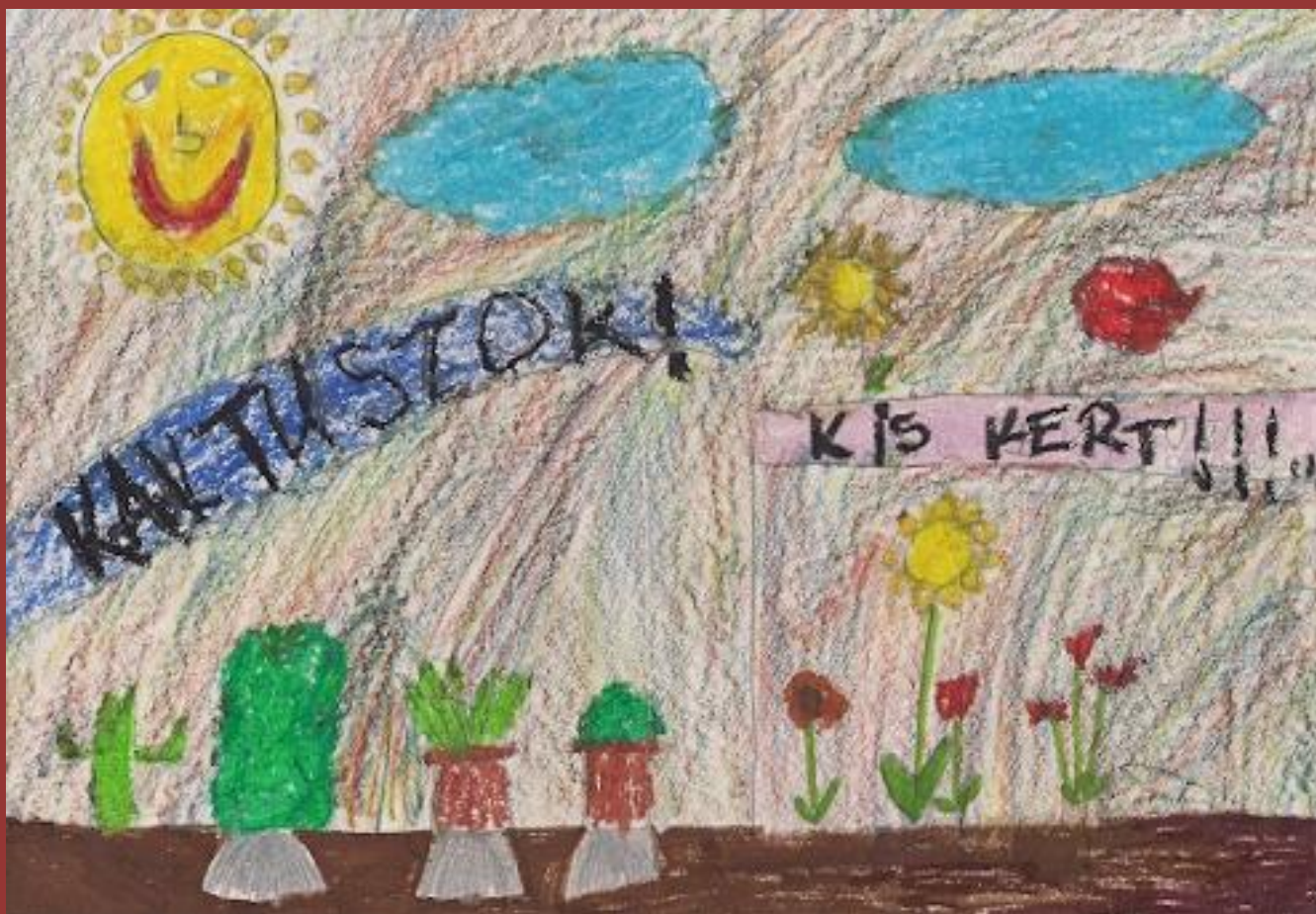
Megrendeléseiket az alábbi elérhetőségeken várjuk:

Tóth Norbert, e-mail: cactusdraco@gmail.com, tel.: 70-366-0492

Szászi Róbert, e-mail: nogo@freemail.hu, tel.: 30-425-6067

A naptár limitált példányszámban készül, ne maradjon le! Rendelje meg most!

Rajzolta: Balázs Nóra 2.c osztályos tanuló, Hunyadi Mátyás Tagiskola, Berettyóújfalu.

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület internetes újságja
Kiadja: Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület, Debrecen
4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93. E-mail: nogorobert@gmail.com
Hírlevél szerkesztőség: m.kaktusz.es.pozsgas.tarsasag@gmail.com
Hírleveleink elérhetők honlapunkon: <http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/hirleveleink>
Hírlevelet készíti: Ficzer Miklós
© Ficzer Miklós © Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság
Címlapkép: *Coryphantha erecta*
Fotó: Fábrián László

Rajzolta: Szilágyi Anna, Bocskai István Általános Iskola, Debrecen